

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Βασιλειάδου Ισιδώρα-Σοφία

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

'The childhood shows the man, as morning shows the day',

Milton John

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 10841/1
Ημερ. Εισ.: 01-02-2013
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
306.874
ΒΑΣ

Ευχαριστίες

Με την παρούσα εργασία ολοκληρώνεται το στάδιο των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Κρίνω λοιπόν σκόπιμο, να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Ζαφειροπούλου Μαρία, Ph.D., Κλινική Ψυχολόγο, για την πολύτιμη υποστήριξη και καθοδήγηση που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας.

Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ πηγαίνει στην κ. Ρούση-Βέργου Χριστίνα, Ph.D, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, η συνεισφορά της οποίας, κυρίως στο κομμάτι της στατιστικής ανάλυσης, ήταν ιδιαίτερα σημαντική.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά την κ. Αβαγιανού Πηνελόπη-Αλεξία, M.Sc., Ph.D., Ψυχολόγο, για την άψογη συνεργασία και βοήθειά της σε όλες τις φάσεις της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου, και ιδιαίτερα στην μητέρα μου, για την ατελείωτη συμπαράσταση και υποστήριξή της σε όλες τις περιόδους της ζωής μου.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Περίληψη

Οι δεσμοί προσκόλλησης ενυπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και επηρεάζουν τις διαπροσωπικές του σχέσεις. Συγκεκριμένα, η σχέση γονέα-παιδιού συνιστά καθοριστικό παράγοντα στην εξέλιξη της προσωπικότητας. Ομοίως, οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας μπορούν να οδηγήσουν στην διαμόρφωση και παγίωση γνωστικών σχημάτων, τα οποία παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και οργάνωση της προσωπικότητας. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει ποιες διαστάσεις της γονεϊκής συμπεριφοράς συνδέονται άμεσα με τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, όπως αυτά αναφέρονται στη θεωρία των σχημάτων (Young 1990), αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις βάσει φύλου και ηλικίας των παιδιών, αλλά και να αξιολογηθεί η συσχέτιση μεταξύ των διαστάσεων του Οργάνου Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (PBI) και των υποκλιμάκων του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA). Στην έρευνα συμμετείχαν 636 παιδιά, ηλικίας 11 έως 16 ετών, στους οποίους, χορηγήθηκαν τέσσερα ερωτηματολόγια. Το πρώτο αναφερόταν στα βασικά δημογραφικά στοιχεία, ενώ τα υπόλοιπα τρία, αφορούσαν τα γνωστικά σχήματα (SQC), τον τύπο προσκόλλησης (PBI) και το είδος προσκόλλησης (IPPA) αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν, πως τόσο οι διαστάσεις δεσμού, όσο και οι παράγοντες προσκόλλησης επιδρούν στην συχνότητα εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων. Ομοίως, διαπιστώθηκαν διαφοροποιήσεις βάσει του φύλου και της ηλικίας των παιδιών. Επιπροσθέτως, φάνηκε να υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις διαστάσεις του PBI και στις υποκλίμακες του IPPA.

Λέξεις-Κλειδιά: γονεϊκός δεσμός, πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Θεωρητική Προσέγγιση

Θεωρία της προσκόλλησης

Εισαγωγή στη θεωρία. Έχει φανεί, πως η εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου εξαρτάται ιδιαίτερα από τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του ιδίου και της οικογένειάς του. Συγκεκριμένα, το είδος και η ποιότητα των συναισθηματικών δεσμών γονέα-παιδιού διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην ανάπτυξη του ατόμου. Για αυτό το λόγο, η θεωρία της προσκόλλησης συνιστά κεντρικό άξονα επεξήγησης των ατομικών διαφορών ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξης του ατόμου, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του (Parkes, Hinde, & Marris, 1991).

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50, επικρατούσε μια μόνο κυρίαρχη θεωρία σχετικά με τη φύση και την προέλευση των συναισθηματικών δεσμών. Σύμφωνα με αυτή, ο άνθρωπος επεδίωκε την επαφή με άλλους ανθρώπους, μόνο για την εξασφάλιση βασικών του αναγκών, όπως την πρόσληψη τροφής στη βρεφική ηλικία ή την σεξουαλική επαφή στην ενήλικη ζωή (Bowlby, 1979). Αργότερα όμως, άρχισαν να δημοσιεύονται έρευνες, οι οποίες αντέκρουαν τη συγκεκριμένη θεωρία, υποστηρίζοντας την ύπαρξη αιτιώδους σχέσης μεταξύ της απώλειας της μητρικής φροντίδας στην πρώιμη παιδική ηλικία και την διατάραξη της ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου.

Συγκεκριμένα, η Spitz (1945) διεξήγαγε έρευνα, συγκρίνοντας δυο ομάδες παιδιών, παιδιά, τα οποία που ζούσαν σε ορφανοτροφείο και στερούνταν την βασική μητρική φροντίδα, αλλά και παιδιά που μεγάλωναν στη φυλακή, μαζί όμως με τις μητέρες τους. Διαπιστώθηκε, πως ήδη μετά τους τρεις πρώτους μήνες τα παιδιά διαφοροποιούνται όσον αφορά την ανάπτυξη τους και ότι εκτός από την παροχή των βασικών αγαθών, σημαντικό ρόλο παίζει και η μητρική φροντίδα για την ομαλή διαμόρφωση της προσωπικότητας. Παρόμοια ευρήματα παρουσίασαν ο Lorenz (1950) και ο Harlow (1958) μελετώντας πληθυσμούς ζώων (πουλιά και πιθήκους αντίστοιχα).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Το γεγονός αυτό, οδήγησε τον Bowlby να αναθεωρήσει και να διατυπώσει την θεωρία της προσκόλλησης, όπου εκτιμάται πως το άτομο χρειάζεται καθ'όλη τη διάρκεια της ζωής του άλλα άτομα με τα οποία θα αναπτύξει δεσμούς. Συγκεκριμένα, το είδος προσκόλλησης που θα αναπτυχθεί κατά την πρώιμη βρεφική ηλικία θα επηρεάσει στη συνέχεια σε μεγάλο βαθμό, τόσο την ικανότητα να συνάψει σχέσεις, όσο και το είδος και την χρονική διάρκεια των σχέσεων που θα διαμορφώνει το άτομο (Bowlby, 1982. Waters et al., 2000). Επιπροσθέτως, ο Bowlby θεωρούσε ότι μια ασφαλής προσκόλληση στον βασικό φροντιστή του παιδιού, όπου στις περισσότερες περιπτώσεις είναι η μητέρα, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την δυνατότητα ανάπτυξης σχέσεων εμπιστοσύνης και βαθύτερης αγάπης (Montada, 1995).

Την ίδια περίπου περίοδο, οι Klaus και Kennell (1972), δημοσίευσαν μια αρκετά προκλητική έρευνα σχετικά με τον δεσμό μεταξύ μητέρας-βρέφος, επηρεασμένοι έντονα από την ηθολογία και τις έρευνες με θηλαστικά. Επισήμαναν μέσα από έρευνες, ότι, όπως στα θηλαστικά, έτσι και στους ανθρώπους, υπάρχει μια ευαίσθητη περίοδο, ακριβώς μετά τη γέννηση, όπου οι γυναίκες (μητέρες) δένονται με τα νεογέννητα παιδιά τους. Βάσει αυτής της διαπίστωσης, θεωρούσαν πως αν επέλθει αυτή η τόσο σημαντική περίοδο, δεν θα μπορέσει να δημιουργηθεί δεσμός. Η συγκεκριμένη έρευνα συνδέεται με την θεωρία της προσκόλλησης, προτείνοντας ότι η δυνατότητα της μητέρας να αλληλεπιδράσει με το νεογέννητο παιδί της αποτελεί ισχυρό παράγοντα της μετέπειτα προσκόλλησης (Bretherton, 1992).

Αρκετές έρευνες έχουν υπάρξει, τόσο για την προσκόλληση (attachment), όσο και για τον δεσμό (bonding), με την προσκόλληση να θεωρείται ως πιο επιστημονικός όρος και να αναφέρεται αρχικά στην σχέση γονέα-βρέφους και αργότερα να επεκτείνεται ανεξαρτήτου ηλικίας, ενώ ο δεσμός να αναφέρεται σε μια συνεχή αμοιβαία συναισθηματική σχέση με συγκεκριμένο άτομο. Ωστόσο, πλέον και οι δύο έννοιες προσδιορίζουν τις συμπεριφορές, που

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

θέτουν, από την πρώιμη παιδική ηλικία, τους όρους για μια αμοιβαία ικανοποιητική σχέση μεταξύ γονέα-παιδιού (Brody, 1981. Hughes, 2010).

Αναπτυξιακή πορεία διαμόρφωσης της προσκόλλησης. Ο δεσμός μεταξύ παιδιού και φροντιστή αν και αναπτύσσεται σταδιακά μπορεί να παρουσιάσει εναλλαγές, αναλόγως των ιδιαιτεροτήτων της σχέσης. Παρόλα αυτά, σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται πως στις πρώτες βδομάδες ζωής (8-12 εβδομάδων), το βρέφος ανταποκρίνεται κοινωνικά χωρίς καμία διαφοροποίηση. Δεν υπάρχει δηλαδή διάκριση συγκεκριμένων προσώπων και συνειδητοποίηση του αγνώστου.

Στη συνέχεια, καθώς βιώνει την αλληλεπίδραση, αρχίζει να μαθαίνει να διαχωρίζει τα άτομα και περίπου στους 4 μήνες αντιδρά με διαφορετικό τρόπο απέναντι στη μητέρα του ή τον βασικό φροντιστή, από ότι σε άλλους ανθρώπους. Ωστόσο, δεν γίνεται ακόμη αναφορά σε σχέση προσκόλλησης, αφού το βρέφος δεν είναι σε θέση να διασφαλίσει με την συμπεριφορά του την εγγύτητα της μητέρας (Bowlby, 1979).

Από την ηλικία των 6 μηνών και μέχρι περίπου τον τρίτο χρόνο, το βρέφος εξελίσσει συμπεριφορές που χρησιμεύουν στην διατήρηση της επαφής με το άτομο που το φροντίζει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι αντιδράσεις του βρέφους όταν μένει μόνο του χωρίς τη μητέρα του, όπου αρχίζει να κλαίει ή προσπαθεί να την ακολουθήσει, μπορεί πλέον ενεργά να ελέγχει την επαφή. Τα συστήματα συμπεριφοράς, όπως το κλάμα στον αποχωρισμό, αλλά και το χαμόγελο στην επιστροφή, εμφανίζονται κατά τους επόμενους μήνες σε τακτικότερη βάση και πιο αποτελεσματικά (Rauh, 1995). Ταυτόχρονα, σε αντίθεση με τις συμπεριφορές προσκόλλησης, από τον 8 μήνα και έπειτα κάνουν την εμφάνιση τους και συμπεριφορές εξερεύνησης (συστήματα εξερεύνησης). Το παιδί, έχοντας μια ασφαλή βάση, αρχίζει να απομακρύνεται και να εξερευνά το γύρω χώρο, επιστρέφοντας πάντα για να επιβεβαιώσει την παρουσία της μητέρας. Με αυτό τον τρόπο, αυξάνεται η ικανότητα να

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

αντιλαμβάνεται το παιδί τα όσα συμβαίνουν γύρω του και μειώνονται οι συμπεριφορές προσκόλλησης (Bowlby, 1975).

Μετά την ηλικία των τριών χρόνων, το παιδί πλέον, έχοντας παρακολουθήσει την συμπεριφορά και τις αντιδράσεις της μητέρας του, μπορεί να αντιληφθεί τις ανάγκες της. Αισθάνεται ασφαλή σε άλλα περιβάλλοντα, μαζί με άλλους ανθρώπους και μπορεί να μείνει μόνο του. Αν και ενυπάρχουν ακόμα οι συμπεριφορές προσκόλλησης, εμφανίζονται πλέον σε μικρότερο βαθμό και ένταση.

Η ποιότητα της σχέσης προσκόλλησης. Σύμφωνα με τη θεωρία της προσκόλλησης σημαντικό ρόλο παίζει και η ποιότητα της σχέσης παιδιού-γονέα στην μετέπειτα ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου, αλλά και τον τρόπο αντίδρασης του σε εξωτερικά ερεθίσματα. Έχοντας ως υπόθεση, πως όλα τα παιδιά, σε διαφορετικό πάντα βαθμό, αλληλεπιδρούν με τον περίγυρό τους, δεν υπάρχει άτομο το οποίο να μην έχει αναπτύξει μια σχέση προσκόλλησης. Ακόμη και τα παιδιά που έχουν κακοποιηθεί από τον γονέα/φροντιστή τους, εμφανίζουν ένα είδος προσκόλλησης. Ανάλογα λοιπόν, με τις προϋπάρχουσες εμπειρίες και την ποιότητα της σχέσης καθορίζονται και οι μορφές προσκόλλησης (Bowlby, 1988).

Οι διαφορετικές μορφές προσκόλλησης ανάμεσα στη μητέρα και το βρέφος διαχωρίστηκαν από την Mary Ainsworth (1982), η οποία πειραματίστηκε βασιζόμενη στη θεωρία του Bowlby. Οι αρχικές της έρευνες διεξήχθησαν σε φυσικό περιβάλλον, όπου με τη μέθοδο της συστηματικής παρατήρησης, εξετάστηκαν οι διατομικές διαφορές στον δεσμό προσκόλλησης μητέρας και βρέφους. Τόσο στην Ουγκάντα, με δείγμα 28 βρεφών και μητέρων, όσο και στην Βαλτιμόρη, όπου συμμετείχαν δέκα χρόνια αργότερα άλλα 26 βρέφη και μητέρες, παρατηρήθηκαν όμοιες συμπεριφορές προσκόλλησης, οι οποίες επιδρούσαν στις αντιδράσεις των βρεφών απέναντι σε αγνώστους και στον αποχωρισμό.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Ακολούθησε μια εμπειρική-εργαστηριακή δοκιμή, η οποία ονομάστηκε «Συνθήκη του Ξένου» (Ainsworth et.al., 1978). Στο συγκεκριμένο πείραμα, το οποίο διαρκεί είκοσι λεπτά περίπου, διερευνάται η αντίδραση του βρέφους, τόσο στον αποχωρισμό και την επανένωση με τη μητέρα, όσο και στην επαφή με ένα άγνωστο άτομο (συνθήκες χαμηλού και υψηλού στρες). Το βρέφος και η μητέρα οδηγούνται σε ένα δωμάτιο με διάφορα ελκυστικά παιχνίδια. Αρχικά το παιδί ξεκινάει να διερευνά το χώρο ενώ η μητέρα είναι ακόμη παρούσα. Ανά τρία λεπτά συμβαίνουν συγκεκριμένες αλλαγές, ένα άγνωστο άτομο μπαίνει μέσα στο δωμάτιο και έρχεται σε επαφή με τη μητέρα και το βρέφος, η μητέρα μετά από λίγο εγκαταλείπει το χώρο. Έπειτα, η μητέρα επιστρέφει και το άγνωστο άτομο αποχωρεί. Στη συνέχεια, η μητέρα αποχωρεί και πάλι, το βρέφος μένει για λίγο χρόνο μόνο του, το άγνωστο άτομο μπαίνει μέσα μέχρι να επιστρέψει και πάλι η μητέρα και να φύγει διακριτικά (Solomon & George, 1999).

Βάσει των αποτελεσμάτων η Ainsworth διέκρινε δυο είδη προσκόλλησης, τον *ασφαλή* (B) και τον *ανασφαλή*, με φανερές διαφορές στο βαθμό και στα συναισθήματα προσκόλλησης. Επιπροσθέτως, στον ανασφαλή τύπο προσκόλλησης γίνεται περαιτέρω διάκριση μεταξύ του *αγχώδους ή ανασφαλούς τύπου προσκόλλησης* (A) και του *ανθεκτικού-αμφιθυμικού τύπου προσκόλλησης* (C). Μετέπειτα, προτάθηκε ένα ακόμη είδος, ο *ανασφαλής-αποδιοργανωμένος τύπος προσκόλλησης* (D) (Bretherton, 1991).

Στον ασφαλή τύπο προσκόλλησης τα βρέφη, αν και βιώνουν θλίψη όταν φεύγει η μητέρα τους, δεν αντιδρούν αρνητικά γνωρίζοντας πως θα επιστρέψει όταν την χρειαστούν. Με την επιστροφή της μητέρας εκφράζουν πιο έντονα τα συναισθήματα τους, αφού βιώνουν την στοργή και ασφάλεια. Στηριζόμενα στο αίσθημα ασφάλειας που τους παρέχεται όταν η μητέρα είναι παρούσα εμφανίζουν συμπεριφορές εξερεύνησης του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, αναπτύσσουν μια καλή αυτό-εικόνα, αλλά και μια θετική στάση απέναντι στους άλλους, αντιδρώντας λιγότερο αρνητικά σε άγνωστα πρόσωπα. Τα παιδιά που αναπτύσσουν ασφαλή προσκόλληση με την μητέρα, την βιώνουν ως στοργικό και προσιτό άτομο.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Στον αγχώδη-ανασφαλή τύπο, τα βρέφη αν και εκφράζουν θλίψη και άγχος κατά την αποχώρηση της μητέρας, δεν δείχνουν ιδιαίτερα συναισθήματα όταν επιστρέφει. Η Ainsworth (1978) υποθέτει, πως τα βρέφη βιώνουν μια σύγκρουση μεταξύ συναισθημάτων εγγύτητας και αποφυγής. Αν και επιζητούν την επαφή με την μητέρα, ταυτόχρονα φοβούνται εξαιτίας προηγούμενων δυσάρεστων εμπειριών. Η μητέρα θεωρείται απορριπτική και μη αξιόπιστη.

Από την άλλη, στον ανθεκτικό-αμφιθυμικό τύπο προσκόλλησης, τα βρέφη παρουσιάζουν συχνά και σχετικά εύκολα έντονα συναισθήματα δεσμού. Αισθάνονται άγχος ακόμη και σε καταστάσεις, όπου η μητέρα βρίσκεται κοντά τους και δεν μπορούν εύκολα να ηρεμήσουν. Επιζητούν την συνεχή επαφή με τη μητέρα, χωρίς όμως να καθησυχάζονται, με αποτέλεσμα να μην εμφανίζουν συμπεριφορές εξερεύνησης. Οι συγκεκριμένες συμπεριφορές δηλώνουν, ότι η μητέρα βιώνεται ως ασταθής και απρόβλεπτη.

Ο μεταγενέστερος τύπος προσκόλλησης «ανασφαλής-αποδιοργανωμένος», χαρακτηρίζεται από εναλλασσόμενες συμπεριφορές αποφυγής και αμφιθυμίας. Επίσης, παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης, σύγχυση και ανησυχία. Κρίνεται, πως οι γονείς αυτών των παιδιών, αντιμετωπίζουν άλυτα ψυχολογικά προβλήματα, όπως πένθος και κακοποίηση (Main & Solomon, 1990).

Επομένως, διαπιστώνεται ότι οι διαφορές των τύπων προσκόλλησης οφείλονται κατά βάση στις διαφορετικές αντιδράσεις των μητέρων. Η ενσυναίσθηση και ευαισθησία με την οποία οι μητέρες αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους, αποτελούν ουσιαστική αναπτυξιακή προϋπόθεση για την ποιότητα της σχέσης προσκόλλησης. Το παιδί κατασκευάζει στη σχέση του με τον γονέα/φροντιστή εσωτερικά μοντέλα εργασίας, τα οποία επιδεικνύουν μεγάλη σταθερότητα στο χρόνο. Μακροχρόνιες έρευνες έχουν καταδείξει, ότι η πλειοψηφία των παιδιών ηλικίας έξι ετών εμφανίζουν τους ίδιους τύπους προσκόλλησης (ασφαλής,

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

αγχώδης/ανασφαλής και ανθεκτικός-αμφιθυμικός), όπως και στην ηλικία των 12 μηνών (Wartner et al., 1994).

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν τον τύπο προσκόλλησης είναι πρωτίστως η συμπεριφορά της μητέρας ή του φροντιστή και τα χαρακτηριστικά του βρέφους. Επίσης, κυρίαρχο ρόλο παίζουν το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και οι πολιτισμικοί παράγοντες (Λεονταρή, 2000).

Για να υπάρξει ασφαλής σχέση απαιτείται η μητέρα να παρέχει άμεση ανταπόκριση στις ανάγκες και φροντίδα του παιδιού. Η συμπεριφορά της θα καθορίσει τον μετέπειτα δεσμό που θα αναπτυχθεί μεταξύ τους. Από την άλλη μεριά, τα χαρακτηριστικά του βρέφους, και ειδικότερα η ιδιοσυγκρασία του θα ασκήσει έμμεση επίδραση, αφού μπορεί να κατευθύνει τις αντιδράσεις των γονέων (Αβαγιανού, 2003).

Όσον αφορά το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, έρευνες έχουν υπογραμμίσει, ότι οι πιθανότητες εμφάνισης ανασφαλούς δεσμού είναι πολύ πιο αυξημένες σε οικογένειες χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων (Cicchetti & Barnett, 1991). Ενδιαφέρον προκαλεί και η διαπίστωση, ότι το είδος προσκόλλησης μεταβάλλεται, όταν αλλάζει το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα σε περιόδους οικονομικών δυσκολιών (Λεονταρή, 2000).

Ομοίως, οι πολιτισμικοί παράγοντες, όπως οι ποικίλες αντιλήψεις σχετικά με την ανατροφή των παιδιών, μπορούν να διαδραματίσουν έναν ρόλο στο είδος προσκόλλησης. Παρόλα αυτά δεν υπάρχουν ξεκάθαρα ερευνητικά αποτελέσματα, που να επιβεβαιώνουν απόλυτα την συγκεκριμένη άποψη (Λεονταρή, 2000).

Συμπεριφορές προσκόλλησης και ενεργά μοντέλα δεσμού. Η αλληλεπίδραση του βρέφους με το άτομο προσκόλλησης δημιουργεί προσδοκίες για την διαθεσιμότητα και τον τρόπο ανταπόκρισης του ατόμου αυτού στις ανάγκες του βρέφους. Ο Bowlby (1973),

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

στηριζόμενος στις παρατηρήσεις βρεφών, που αποχωρίζονταν από τους φροντιστές τους, ανακάλυψε πως τα βρέφη χρησιμοποιούσαν τυποποιημένα μοτίβα συμπεριφορών/αντιδράσεων για να καλυφθούν οι ανάγκες τους. Στα συστήματα συμπεριφοράς, όπως τα ονομάζει, συγκαταλέγονται οι φωνές και τα κλάματα, τα οποία μπορούν να προκαλέσουν την προσοχή και φροντίδα της μητέρας. Η στενή επαφή και η παρουσία της μητέρας μειώνουν ή εξαλείφουν τελείως τέτοιου είδους συμπεριφορές (Rauh, 1995).

Τα συστήματα συμπεριφοράς εμφανίζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και κατέχουν εξέχουσα θέση στη βρεφική προσκόλληση. Αρχικά, χαρακτηρίζονται από την *ιδιαιτερότητα* (specificity), το βρέφος δηλαδή δημιουργεί δεσμούς με ένα ή μερικά συγκεκριμένα άτομα, τα οποία συνήθως βρίσκονται σε σαφή σειρά προτεραιότητας. Ο δεσμός με ένα από τα κυρίαρχα άτομα, όπως τη μητέρα, διαρκεί συνήθως το μεγαλύτερο μέρος της ζωής. Εναλλάσσεται μόνο η ισχύς του δεσμού, ιδιαίτερα κατά την εφηβεία, όπου μπορεί να αντικατασταθεί ένα μέρος από άλλα άτομα, κυρίως συνομήλικους (Bowlby, 1979).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι η *οντογένεση* (ontogeny) συμπεριφορών, με τα παιδιά να δημιουργούν τους πρώτους εννέα μήνες σχέση με τον βασικό φροντιστή τους και να αναπτύσσουν συμπεριφορές δεσμού, ώστε να τους παρέχεται φροντίδα και προστασία. Όσο περισσότερη επαφή υπάρχει, τόσο περισσότερες εμπειρίες συλλέγει το παιδί. Μέχρι και την ηλικία των τριών χρόνων, η απομάκρυνση από το άτομο αναφοράς επιφέρει συμπεριφορές δεσμού, οι οποίες όμως ελαττώνονται με το πέρασμα των χρόνων σε περιπτώσεις φυσιολογικής ανάπτυξης. Η *συναισθηματική δέσμευση* (emotional commitment) αναφέρεται στην δημιουργία, στην διατήρηση, στον χωρισμό, στην επαναδημιουργία δεσμών και στα επακόλουθα συναισθήματα που γεννούν (Bowlby, 1979).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Όσον αφορά το ρόλο της μάθησης (learning), θεωρείται δευτερεύων στην ανάπτυξη δεσμού. Ακόμη και στις περιπτώσεις επανειλημμένης τιμωρίας τα παιδιά θα δημιουργήσουν ένα είδος δεσμού με τον φροντιστή. Επιπλέον, από τη γέννηση του, το παιδί κατέχει μηχανισμούς συμπεριφοράς, ώστε να μπορέσει να αποκτήσει σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους. Οι μηχανισμοί αυτοί συνεχώς εξελίσσονται και οδηγούν στην ανάπτυξη *μοντέλων εργασίας* (working models). Τέλος, έχει φανεί πως όλοι οι οργανισμοί, συγκεκριμένα τα θηλαστικά, εμφανίζουν συμπεριφορές δεσμού, που υφίστανται μέχρι την ενηλικίωση (biological function). Αυτό το γεγονός δείχνει ότι υπάρχουν καθορισμένες συμπεριφορές για την διασφάλιση της επιβίωσης (Bowlby, 1979).

Με την ωρίμανση των γνωστικών διεργασιών κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, τα συστήματα συμπεριφοράς ενσωματώνουν γνωστικές λειτουργίες, με αποτέλεσμα να κατασκευάζονται *εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας* (internal working models), τα οποία εμπεριέχουν τις προσδοκίες, τις αναπαραστάσεις, τις εμπειρίες, αλλά και τα συναισθήματα που συνδέονται με σημαντικές διαπροσωπικές σχέσεις (Main, 1991). Τα εσωτερικά αυτά μοντέλα επεξεργασίας επηρεάζουν την αυτό-εικόνα του ατόμου, την εικόνα που δημιουργεί για τους άλλους και το γύρω περιβάλλον του. Επιπροσθέτως, μόλις αποκτηθούν, παραμένουν ιδιαίτερα σταθερά και καθοδηγούν τις μετέπειτα συμπεριφορές και αντιδράσεις στις επερχόμενες σχέσεις της ενήλικης ζωής.

Έχοντας λοιπόν, οικειοποιήσει ένα σύστημα συμπεριφορών δέσμευσης, δηλαδή συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς, καθίσταται δυνατή η συνέχιση του δεσμού. Όσο μεγαλώνει το παιδί, μειώνεται η χρήση των μοτίβων, παρόλα αυτά ενυπάρχουν ως θεμέλια της γενικής συμπεριφοράς και αντίδρασής του στη δημιουργία και διατήρηση σχέσεων (Bowlby, 1979).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Ο ρόλος της προσκόλλησης στην προεφηβική και εφηβική ηλικία. Σύμφωνα με τον Bowlby η προσκόλληση θεωρείται μια δια βίου διαδικασία. Η εμπιστοσύνη σε κάποιο άλλο άτομο και η επακόλουθη ασφάλεια που βιώνεται, αποτελούν ευεργετικά στοιχεία για την ψυχική υγεία του ανθρώπου. Επομένως, η πνευματική και ψυχική ανάπτυξη των εφήβων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το είδος δεσμού που υπάρχει με το άτομο προσκόλλησης.

Το είδος της προσκόλλησης κατά την περίοδο της εφηβείας διαφοροποιείται από αυτό της πρώτης παιδικής ηλικίας, έχοντας όμως ακόμη την ανάγκη μιας σταθερής και ασφαλούς βάσης, η οποία τους δίνει την δυνατότητα να εξερευνήσουν με ασφάλεια το περιβάλλον τους (Baltes & Silverberg, 1994). Η διαφοροποίηση που παρατηρείται, τόσο σε γνωστικό, όσο και σε επίπεδο συμπεριφοράς, οφείλεται στην προσπάθεια των εφήβων να αυτονομηθούν από τους γονείς και να ορίσουν τη δικιά τους ανεξάρτητη πορεία.

Ενώ λοιπόν, στην πρώιμη παιδική ηλικία η φυσική διαθεσιμότητα/παρουσία θεωρούνταν απαραίτητη για την επιβίωση, στην εφηβεία έχοντας πλέον εξελιχθεί γνωστικά, τα άτομα λαμβάνουν μεγαλύτερη ευθύνη και βασικότερη σημασία δίνεται στην ψυχολογική διαθεσιμότητα (Armsden & Greenberg, 1987). Ομοίως, το αίσθημα ασφάλειας που δίνει στα παιδιά την δυνατότητα να εξερευνήσουν το άμεσο περιβάλλον τους, στους εφήβους παρέχει την απαραίτητη υποστήριξη για να διαμορφώσουν νέες σχέσεις με συνομηλίκους (Lerner & Steinberg, 2004).

Στην έρευνα των Armsden και Greenberg (1987), διαπιστώθηκε πως και στις σχέσεις γονέων-εφήβων και στις σχέσεις συνομηλίκων-εφήβων, ενεργοποιούνται παρόμοια εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας. Επομένως, όταν οι έφηβοι βιώνουν έναν ασφαλή δεσμό με τους γονείς τους, στηριζόμενοι σε αυτό, να μπορούν να οικοδομήσουν μια σχέση εμπιστοσύνης και κατανόησης με συνομηλίκους. Επιπροσθέτως, ο ασφαλής δεσμός με τους γονείς και τους

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

συνομηλίκους επιδρά θετικά στην αυτό-εκτίμηση, την ψυχική υγεία και την θετική αντίληψη για την οικογένεια και την κοινωνία.

Συμπερασματικά, γίνεται κατανοητό πως αν και υπάρχει σταδιακή απομάκρυνση από τους γονείς κατά την εφηβεία, η σχέση παραμένει ισχυρή. Η συνοχή μεταξύ γονέων και εφήβου αλλάζει μόνο όσον αφορά τα όρια. Η ποιότητα του δεσμού διατηρείται, αλλάζουν μόνο τα μέσα επίτευξής του.

Διαφοροποίηση μεταξύ δεσμού μητέρας-εφήβου και πατέρα-εφήβου. Κάθε σχέση αναδεικνύει διαφορετικές πτυχές και ιδιότητες των συμμετεχόντων της. Οι γονείς συμβάλλουν διαφορετικά στην ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση των παιδιών τους. Η προσκόλληση προς καθένα από τους δυο γονείς μπορεί να διαφοροποιείται και τα παιδιά να βιώνουν τη σχέση τους με τη μητέρα και τον πατέρα με διαφορετικό τρόπο (Doherty & Beaton, 2004. Leaper, 2000).

Οι περισσότεροι έφηβοι έχουν ανατραφεί με συγκεκριμένες κοινωνικές νόρμες που ορίζουν περισσότερη συναναστροφή και ανταλλαγή συναισθημάτων με τις μητέρες τους (Laursen & Collins, 2004). Σε έρευνες που έχουν διεξαχθεί, έχει διαφανεί πόσο σημαντική για την μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία, είναι η αντίληψη πως η μητέρα είναι διαθέσιμη και παρέχει ασφάλεια (Leiberman, Doyle & Markiewicz, 1999). Ο ασφαλής δεσμός με την μητέρα χρησιμοποιείται ως βάση εξερεύνησης και αυτονομίας, αλλά και ως κύριο υποστηρικτικό δίκτυο (Allen et al., 2003. Paterson, Field & Pryor, 1994). Εξαιτίας της στενής σχέσης με την μητέρα, κατά την διάρκεια της εφηβείας δημιουργούνται πολύ περισσότερες συγκρούσεις, με σκοπό την ανεξαρτησία του εφήβου. Οι διαφωνίες δεν στοχεύουν στην διακοπή της σχέσης, αλλά στον επαναπροσδιορισμό της (Storch, 1994).

Παρόλα αυτά, η σημασία που διαδραματίζει ο πατέρας στη ζωή του παιδιού δεν πρέπει να αγνοηθεί. Αποτελεί εξίσου σημαντικό πρότυπο σχέσης, αφού έχει συνδεθεί με

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

έννοιες όπως εγγύτητα, διαθεσιμότητα, θαλπωρή (Cabrerera et.al, 2000). Το είδος προσκόλλησης στον πατέρα συνδέεται με την συχνότητα εμφάνισης συγκρούσεων στις φιλικές σχέσεις του εφήβου, αλλά και με την εμφάνιση προβληματικών συμπεριφορών. Όσο περισσότερη πατρική εμπλοκή υπάρχει στη διαπαιδαγώγηση, τόσο μεγαλύτερη ασφάλεια βιώνει ο έφηβος, με αποτέλεσμα να αποκτάει δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων και μπορεί να ελέγχει καλύτερα τα αρνητικά του συναισθήματα (MacDonald & Parke, 1984. Lieberman, Doyle, & Markiewicz, 1999. Williams & Kelly, 2005).

Συνεπώς, η μητέρα και ο πατέρας, ως ξεχωριστές οντότητες, αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν, ο καθένας με το δικό του τρόπο, στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του εφήβου. Επιπροσθέτως, έρευνες έχουν τονίσει την συμβολή του ρόλου κάθε γονέα στην καλύτερη ψυχική υγεία των εφήβων (Phares & Compass, 1992).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Γνωστικά Σχήματα

Εισαγωγή στη θεωρία. Αρχικά τα γνωστικά σχήματα, συγκριτικά με άλλες έννοιες, λάμβαναν ελάχιστη προσοχή, λόγω τις δυσκολίας ορισμού τους, αλλά και επειδή θεωρούνταν πως επιδρούσαν ασυνείδητα στις αντιδράσεις του ατόμου, με αποτέλεσμα να υπάρχει πρόβλημα στον τρόπο αξιολόγησης τους. Η αρχή για την αναγνώριση της σημασίας και του ρόλου των γνωστικών σχημάτων έγινε από τον Beck (1987), ο οποίος θεωρούσε πως οι εμπειρίες της πρώιμης παιδικής ηλικίας, διαμορφώνουν βασικά σχήματα για την έννοια του εαυτού και του εξωτερικού περιβάλλοντος. Ακολούθησε ο Young (1990), ο οποίος ανέπτυξε την θεραπεία σχημάτων και τόνισε την βαρύτητα που έχουν τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα στην εμφάνιση ψυχοπαθολογίας στην ενήλικη ζωή.

Ορισμός σχημάτων. Από την αρχαιότητα ήδη υπήρξε η έννοια του σχήματος, το οποίο ορίζεται ανάλογα με την εκάστοτε φιλοσοφική-ιδεολογική κατεύθυνση, αλλά και το πεδίο στο οποίο χρησιμοποιείται. Σχήμα μπορεί να θεωρηθεί μια δομή, ένα πλαίσιο ή ένα σχεδιάγραμμα.

Στο χώρο της ψυχολογίας και ειδικότερα στον γνωστικό τομέα, το σχήμα ορίζεται ως ένα μοτίβο, το οποίο διαμορφώνει την πραγματικότητα και διευκολύνει την αντίληψη των εμπειριών ή καταστάσεων, αλλά και την επακόλουθη αντίδραση. Στα πλαίσια της ψυχοθεραπείας το σχήμα κρίνεται ως μια οργανωτική αρχή για την καλύτερη κατανόηση των βιωμάτων μας (Beck & Freeman, 1990. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Σύμφωνα με τη Γνωστική Θεωρία, τα γνωστικά σχήματα αναπτύσσονται στα πρώτα στάδια ζωής του ατόμου, κωδικοποιώντας και αξιολογώντας τα εισερχόμενα ερεθίσματα. Ταυτόχρονα, συμβάλλουν στην διαμόρφωση των συμπεριφορών και προσδοκιών του ατόμου, με αποτέλεσμα να επηρεάζουν και τις μετέπειτα εμπειρίες του. Επομένως, ανάλογα με την φάση ανάπτυξης και τις ανάγκες που εξυπηρετεί, ένα σχήμα μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικό

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

και λειτουργικό, ενώ σε κάποια άλλη φάση ζωής να είναι εξαιρετικά δυσλειτουργικό.

Συγκεκριμένα, στην παιδική ηλικία μπορεί το παιδί να θέλει να μοιράζεται όλες του τις σκέψεις και τα συναισθήματα με τους γονείς του, γεγονός που στην ενήλικη πια ζωή μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες (Ρούση-Βέργου & Ζαφειροπούλου, υπό έκδοση. Young, 1990)

Ορισμός σχήματος κατά Young. Ο Young (1990) μέσα από έρευνες διαπίστωσε, πως αρκετά από τα σχήματα που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα δύσκολων παιδικών εμπειριών, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εμφάνιση διαταραχών προσωπικότητας. Βάσει αυτών των δεδομένων καθόρισε ένα υποσύνολο σχημάτων, τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα (ΠΔΣ/early maladaptive schemas). Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα εμπεριέχουν μνήμες, συναισθήματα, γνωσίες και σωματικές αισθήσεις, που αφορούν τον εαυτό και τις σχέσεις με άλλους και δημιουργούνται τόσο στην πρώιμη παιδική ηλικία, όσο και στην ενήλικη ζωή (Ζαφειροπούλου, 2006. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Λόγω της ανάγκης για *γνωστική σταθερότητα*, τα πρώιμα αυτά δυσλειτουργικά σχήματα χρησιμοποιούνται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, διαγωνίζοντας δυσλειτουργικές συμπεριφορές, οι οποίες αποτελούν αντιδράσεις στα εκάστοτε εξωτερικά ερεθίσματα. Συγκεκριμένα, εάν ένα άτομο στην παιδική του ηλικία έχει βιώσει επίκριση από τους γονείς του, ερχόμενο σε επαφή με άλλα άτομα στην ενήλικη ζωή, θα ενεργοποιούνται σκέψεις και συναισθήματα ελαττωματικότητας. Επιπροσθέτως, τα σχήματα χαρακτηρίζονται από επίπεδα σοβαρότητας και έκτασης, με αποτέλεσμα όσο σοβαρότερο κρίνεται ένα σχήμα, τόσο περισσότερες καταστάσεις να ενεργοποιεί (Ζαφειροπούλου, 2006. Riso et al., 2006. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Παράγοντες δημιουργίας δυσλειτουργικών σχημάτων. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην δημιουργία συγκεκριμένων δυσλειτουργικών σχημάτων είναι κατά κύριο λόγο οι πρώιμες εμπειρίες, οι οποίες διαμορφώνονται στην πυρηνική οικογένεια. Τα σχήματα

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

που αναπτύσσονται μέσα από την επαφή με τους γονείς ή τους βασικούς φροντιστές θεωρούνται διάχυτα και ισχυρά. Καθώς το παιδί μεγαλώνει έρχεται σε επαφή με δευτερεύοντες φορείς κοινωνικοποίησης, όπως οι συνομήλικοι, το σχολείο, η κουλτούρα του περιβάλλοντος, οι οποίοι μπορεί να συντελέσουν στην δημιουργία σχημάτων, λιγότερης όμως βαρύτητας (Theiler, 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Έχουν διαπιστωθεί τέσσερις τύποι πρώιμων εμπειριών που ενισχύουν την εμφάνιση δυσλειτουργικών σχημάτων, η *τοξική σύγχυση των αναγκών* (toxic frustration of needs), η *τραυματοποίηση ή θυματοποίηση* (traumatization or victimization), τα *υπερβολικά καλά βιώματα* (child experiences too much of a good thing) και η *επιλεκτική εσωτερίκευση ή ταυτοποίηση με τους «σημαντικούς άλλους»* (selective internalization or identification with significant others).

Στην *τοξική σύγχυση των αναγκών*, το παιδί βιώνει ελάχιστες καλές καταστάσεις και από το περιβάλλον του απουσιάζουν βασικοί παράγοντες, όπως η σταθερότητα, η κατανόηση και η αγάπη. Στην *τραυματοποίηση ή θυματοποίηση* το παιδί έχει να αντιμετωπίσει αρκετά σοβαρές καταστάσεις κακοποίησης. Αντιθέτως στα *υπερβολικά καλά βιώματα*, αν και το παιδί δεν βιώνει άσχημες καταστάσεις, τα ευχάριστα γεγονότα ενυπάρχουν σε υπερβολικό βαθμό, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εξελιχθεί αυτόνομα και να μην αναπτύσσει ρεαλιστικούς στόχους. Στην *επιλεκτική εσωτερίκευση ή ταυτοποίηση με τους «σημαντικούς άλλους»*, υπάρχει μια επιλεκτική ταύτιση με έναν γονέα και ταυτόχρονη εσωτερίκευση των αναγκών, επιθυμιών, σκέψεων και συμπεριφορών του (Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Βάσει των έως τώρα θεωριών διαπιστώνονται πέντε διαφορετικές πυρηνικές συναισθηματικές ανάγκες: α) οι ασφαλείς δεσμοί με τους άλλους (συμπεριλαμβάνεται η ασφάλεια, σταθερότητα, φροντίδα και αποδοχή), β) η αυτονομία, ικανότητα και αίσθηση ταυτότητας, γ) η ελευθερία έκφρασης ζωτικών αναγκών και συναισθημάτων, δ) ο

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

αυθορμητισμός και ε) τα ρεαλιστικά όρια και ο αυτό-έλεγχος. Όταν, οι συναισθηματικές αυτές ανάγκες παραμείνουν ανεκπλήρωτες στην πρώιμη παιδική ηλικία, μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία των σχημάτων. Οι ανάγκες αυτές θεωρούνται καθολικές για όλα τα άτομα, με μόνη διαφοροποίηση την ένταση εμφάνισής τους (Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Ένας ακόμη κυρίαρχος παράγοντας θεωρείται η συναισθηματική ιδιοσυγκρασία του κάθε παιδιού. Αναλόγως, λοιπόν της συναισθηματικής του ιδιοσυγκρασίας, το κάθε παιδί αντιδράει διαφορετικά στα εξωτερικά ερεθίσματα, μπορεί να είναι πιο ευάλωτο απέναντι σε ορισμένες περιστάσεις ή και να προσελκύει συγκεκριμένες καταστάσεις. Έρευνες έχουν δείξει, πως πολλά από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του παιδιού παραμένουν σταθερά και αμετάβλητα στην ενήλικη ζωή. Για να δημιουργηθούν τα σχήματα υπάρχει αλληλεπίδραση της συναισθηματικής ιδιοσυγκρασίας του παιδιού με τις πρώιμες εμπειρίες (Kagan, Reynick & Snidman, 1988. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Κατηγορίες σχημάτων κατά Young. Σύμφωνα με τη θεωρία των σχημάτων υπάρχουν πέντε ευρύτερες κατηγορίες σχημάτων: *αποσύνδεση και απόρριψη, ανεπαρκής αυτονομία και επίδοση, ανεπαρκή όρια, προσανατολισμός στους άλλους, υπερεπαγρύπνηση και αναστολή.* Σε κάθε κατηγορία εντάσσονται και συγκεκριμένα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα (Hoffart et al., 2005).

Αναλυτικότερα, η *αποσύνδεση* και *απόρριψη* αναφέρεται στην ανικανότητα του ατόμου να σχηματίσει ασφαλείς δεσμούς με άλλους. Τα άτομα, τα οποία συγκαταλέγονται σε αυτή την κατηγορία θεωρούν πως δεν θα ικανοποιηθούν ποτέ οι ανάγκες τους για σταθερότητα, ασφάλεια και στοργή, με αποτέλεσμα να αποφεύγουν τους στενούς δεσμούς και να εμφανίζουν αυτοκαταστροφικές τάσεις. Τυπικά χαρακτηριστικά των οικογενειών καταγωγής τους, είναι η ψυχρότητα, η αστάθεια, η απόρριψη και η απομόνωση από τον

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

κοινωνικό περίγυρο. Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα που συγκαταλέγονται σε αυτή την κατηγορία είναι η εγκατάλειψη/αστάθεια (abandonment/instability), η καχυποψία/κακοποίηση (mistrust/abuse), η συναισθηματική στέρηση (emotional deprivation), η ελαττωματικότητα/ντροπή (defectiveness/shame) και η κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (social isolation/alienation) (Hoffart et al., 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Στην ανεπαρκή αυτονομία και επίδοση, το άτομο δεν έχει επιτύχει να αυτονομηθεί από τους γονείς ή βασικούς φροντιστές τους. Δεν μπορεί να λειτουργήσει, να δράσει ανεξάρτητα ή να θέσει και να πετύχει προσωπικούς στόχους. Οι οικογένειες παρουσιάζουν χαρακτηριστικά υπερπροστασίας και έλεγχου. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τέσσερα δυσλειτουργικά σχήματα, η εξάρτηση/ανικανότητα (dependence/incompetence), η ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (vulnerability to harm or illness), υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτος εαυτός (enmeshment/undeveloped self) και η αποτυχία (failure) (Hoffart et al., 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Τα ανεπαρκή όρια αναφέρονται στην ελλιπή ανάπτυξη εσωτερικών ορίων σε σχέση με την αμοιβαιότητα και την αυτοπειθαρχία. Υπάρχει δυσκολία στην τήρηση δεσμεύσεων, στην συνεργασία με άλλους, στον έλεγχο των παρορμήσεων και στο σεβασμό απέναντι στα δικαιώματα των άλλων. Βασικό χαρακτηριστικό των οικογενειών είναι η απουσία οποιασδήποτε μορφής τιμωρίας ή ελέγχου. Τα δυσλειτουργικά σχήματα αυτής της κατηγορίας είναι το αυτονόητο δικαίωμα/μεγαλομανία (entitlement/grandiosity) και ο ανεπαρκής έλεγχος/αυτοπειθαρχία (insufficient self-control/self-discipline) (Hoffart et al., 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Στον προσανατολισμό στους άλλους, το άτομο δίνει προτεραιότητα στις επιθυμίες και ανάγκες των άλλων, παραγκωνίζοντας τις δικές του. Επιζητά τόσο την επιδοκμασία και επιβεβαίωση από τρίτους, όσο και την συναισθηματική σχέση, αποφεύγοντας τα αντίποινα.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Οι οικογένειες καταγωγής αποδέχονται το παιδί μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, και αφού το ίδιο υποδειξεί συγκεκριμένη συμπεριφορά. Οι γονείς δίνουν προτεραιότητα στα κοινωνικά προσχήματα και όχι στις ανάγκες του παιδιού. Σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγεται η *υποτακτικότητα* (subjugation) και η *αυτοθυσία* (self-sacrifice) (Hoffart et al., 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Η *υπερεπαγρύπνηση* και *αναστολή* χαρακτηρίζονται από αισθήματα απαισιοδοξίας και φόβου απέναντι σε αναμενόμενα άσχημα γεγονότα. Το άτομο προσπαθεί να ανταποκριθεί σε άκαμπτους εσωτερικευμένους κανόνες, βρίσκεται σε συνεχή εγρήγορση και δεν μπορεί να βιώσει συναισθήματα χαλάρωσης και ευτυχίας. Τα χαρακτηριστικά που κυριαρχούν στις οικογένειες είναι η καταπίεση, η αυστηρότητα και ο αυτοέλεγχος. Τα δυσλειτουργικά σχήματα που μπορούν να αναπτυχθούν σε ένα τέτοιο περιβάλλον είναι η *αρνητικότητα* (negativity/pessimism), η *συναισθηματική αναστολή* (emotional inhibition), τα *ανελαστικά πρότυπα/υπερεπικριτικότητα* (unrelenting standards/hypercriticalness) και η *τιμωρητικότητα* (Punitiveness) (Hoffart et al., 2005. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα κατά Young. Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα κρίνεται ότι αναπτύσσονται σε συγκεκριμένο περιβάλλον, σε μια πρώιμη φάση ζωής του ατόμου, αντικατοπτρίζοντας το μοτίβο αντίδρασης σε συγκεκριμένη συμπεριφορά του γονέα ή βασικού φροντιστή. Αρχικά ο Young (1990) εντόπισε δεκαέξι πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, στα οποία αργότερα πρόσθεσε δυο ακόμη.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

<u>Κατηγορίες Σχημάτων</u>	<u>Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα</u>
Αποσύνδεση και Απόρριψη	Εγκατάλειψη/Αστάθεια Καχυποψία/Κακοποίηση Συναισθηματική στέρηση Ελαττωματικότητα/Ντροπή Κοινωνική Απομόνωση
Ανεπαρκής αυτονομία και επίδοση	Εξάρτηση/Ανικανότητα Ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια Υπερβολική εμπλοκή/Ανεκπλήρωτος εαυτός Αποτυχία
Ανεπαρκή όρια	Αυτονόητο δικαίωμα/ Μεγαλομανία Ανεπαρκής αυτοέλεγχος/Αυτοπειθαρχία
Προσανατολισμός στους άλλους	Υποτακτικότητα Αυτοθυσία Αναζήτηση επιδοκμασίας/αναγνώρισης
Υπερεπαγρύπνηση και αναστολή	Αρνητικότητα/Απαισιοδοξία Συναισθηματική αναστολή Ανελαστικά πρότυπα/Υπερπερικριτικότητα

Όσον αφορά το πρώιμο δυσλειτουργικό σχήμα «εγκατάλειψη/αστάθεια», εμπερικλείει την πεποίθηση, ότι οι «σημαντικοί άλλοι» δεν θα μπορέσουν να προσφέρουν σε συνεχή βάση συναισθηματική υποστήριξη, σταθερότητα, επαφή, προστασία, είτε επειδή είναι αναξιόπιστοι ή απρόβλεπτοι, είτε επειδή θα εγκαταλείψουν το άτομο πεθαίνοντας ή για κάποιον καλύτερο. Η «καχυποψία/κακοποίηση» αναφέρεται στην προσδοκία του ατόμου, ότι οι άλλοι εσκεμμένα ή λόγω αδικαιολόγητης παραμέλησης, θα τον πληγώσουν, θα τον ταπεινώσουν. Ενυπάρχει συνεχώς η άποψη, πως οι άλλοι απλά θέλουν να τον εκμεταλλευτούν, να τον εξαπατήσουν. Στην «συναισθηματική στέρηση» ο φόβος που κυριαρχεί είναι ότι η συναισθηματική υποστήριξη (θαλπωρή, προστασία) δεν θα καλυφθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Γίνεται

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

διαχωρισμός τριών μορφών στέρησης: α) η στέρηση της στοργής, όπου απουσιάζει η συντροφιά, η στοργή, η προστασία, β) η στέρηση συναισθηματικής αντιστοίχισης, με την έλλειψη κατανόησης, εχεμύθειας, αμοιβαίου μοιράσματος συναισθημάτων, γ) η στέρηση προστασίας, όπου εκλείπει η δύναμη και η καθοδήγηση των άλλων. Στην «ελαττωματικότητα/ντροπή» το άτομο αισθάνεται ότι μειονεκτεί, ότι είναι ανεπιθύμητο και κατώτερο από τους άλλους. Θεωρεί πως δεν είναι άξιο αγάπης και εκτίμησης, φοβάται την απόρριψη και την επίκριση από τους άλλους. Ταυτόχρονα, βιώνει αισθήματα ανασφάλειας και ντροπής για τα ελαττώματά του, είτε είναι ιδιωτικά (εγωισμός, επιθετικές συμπεριφορές), είτε δημόσια (ανεπιθύμητη φυσική εμφάνιση, κοινωνική αδεξιότητα). Η «κοινωνική απομόνωση/αποξένωση» εσωκλείει το αίσθημα της απομόνωσης και διαφορετικότητας από τους υπολοίπους, αλλά και/ή ότι δεν θεωρείται μέρος της ομάδας (Jacob & Arntz, 2011. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Σχετικά με το σχήμα «εξάρτηση/ανικανότητα» το άτομο κρίνει ότι δεν μπορεί να αντεπεξέλθει μόνο του στις απαιτήσεις της καθημερινότητας και αισθάνεται αβοήθητο απέναντι σε οποιοδήποτε τύπου καταστάσεις (να φροντίσει τον εαυτό του, να πάρει σωστές αποφάσεις). Η «ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια» πραγματεύεται τον υπερβολικό φόβο του ατόμου απέναντι σε πιθανές απροσδόκητες καταστροφές. Ο φόβος επικεντρώνεται είτε σε ιατρικές καταστροφές, είτε σε συναισθηματικές καταστροφές, ή σε εξωτερικές καταστροφές. Στην «υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτος εαυτός», το άτομο αναπτύσσει μια υπερβολική συναισθηματική σχέση με άλλα άτομα, σε βάρος της προσωπικής και κοινωνικής του ανάπτυξης. Αρκετές είναι οι περιπτώσεις που εμφανίζονται αισθήματα αφομοίωσης από τους άλλους, αλλά και απουσίας ύπαρξης. Η πεποίθηση ότι έχει αποτύχει ή θα αποτυγχάνει σε οτιδήποτε προσπαθήσει ενυπάρχει στο δυσλειτουργικό σχήμα «αποτυχία». Το άτομο θεωρεί τον εαυτό του ανεπαρκή, αδέξιο και κατώτερου επιπέδου σε σχέση με τους άλλους (Jacob & Arntz, 2011. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Αναφορικά, με το «αυτονόητο δικαίωμα/μεγαλομανία», το άτομο πιστεύει ότι υπερέχει σε σχέση με τους άλλους και για αυτό το λόγο έχει περισσότερα προνόμια και λιγότερες υποχρεώσεις. Επίσης, επιδιώκει τον έλεγχο και την εξουσία, μέσα από την υπερβολική ανταγωνιστικότητα ή κυριαρχία, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τα συναισθήματα των άλλων. Ο «ανεπαρκής αυτοέλεγχος/αυτοπειθαρχία» αναφέρεται στην δυσκολία ή άρνηση του ατόμου να ελέγξει τον εαυτό του, αλλά και στην μειωμένη αποδοχή της ματαιώσης. Αρκετά συχνά αδυνατεί να συγκρατήσει τα συναισθήματα και αποφεύγει οποιασδήποτε μορφής δυσφορίας (Jacob & Arntz, 2011. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Στην περίπτωση της «υποτακτικότητας» το άτομο παραχωρεί τον έλεγχο στους άλλους, προσπαθώντας να αποφύγει το θυμό, την εγκατάλειψη ή την εκδίκηση. Θεωρεί πως οι δικές του απόψεις, επιθυμίες δεν έχουν καμία βαρύτητα για τους άλλους. Διαχωρίζονται δύο μορφές υποτακτικότητας: α) η υποτακτικότητα αναγκών, όπου καταστέλλονται οι προτιμήσεις και επιθυμίες του ίδιου ατόμου και β) η υποτακτικότητα συναισθημάτων, όπου καταπνίγονται τα συναισθήματα και κατά κύριο ο θυμός που βιώνεται. Η «αυτοθυσία» πραγματεύεται συναισθήματα υπερευαίσθησίας απέναντι στις ανάγκες των άλλων και ενοχής. Πασχίζει να ικανοποιήσει τις επιθυμίες όλων των άλλων, βάζοντας στην άκρη τις δικές του. Στην «αναζήτηση επιδοκμασίας/αναγνώρισης», η αυτοεκτίμηση του ατόμου εξαρτάται άμεσα από την γνώμη των άλλων. Επιζητά την αναγνώριση, την επιδοκμασία και προσοχή από τους άλλους, δίνοντας υπερβολική έμφαση στην κοινωνική αποδοχή και το κύρος (Jacob & Arntz, 2011. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Η επίμονη έμφαση στις αρνητικές πτυχές και τα δυσάρεστα γεγονότα της ζωής (θάνατος, προβλήματα) χαρακτηρίζουν το σχήμα «αρνητικότητα/απαισιοδοξία». Οι θετικές πλευρές αγνοούνται και υπάρχει η πεποίθηση πως όλα θα έχουν αρνητική έκβαση, με αποτέλεσμα να κυριαρχούν συναισθήματα όπως η ανησυχία, η δυσαρέσκεια και η επαγρύπνηση. Στην «συναισθηματική αναστολή», αναστέλλονται οι αυθόρμητες πράξεις, τα

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

συναισθήματα, λόγω φόβου απόρριψης και της αποφυγής σφαλμάτων. Τα πεδία, στα οποία παρατηρείται μια τέτοια είδους υπερβολική συγκράτηση είναι: α) η αναστολή του θυμού ή της επιθετικότητας, β) η αναστολή των θετικών παρορμήσεων, γ) η δυσκολία έκφρασης της ευαλωτότητας ή δυσκολία στην ελεύθερη επικοινωνία συναισθημάτων, αναγκών και δ) η υπερβολική έμφαση στην εκλογίκευση, με ταυτόχρονη παράβλεψη των συναισθημάτων. Στα «ανελαστικά πρότυπα» ενυπάρχει η άποψη, πως πρέπει να επιτευχθούν πολύ υψηλοί και άκαμπτοι στόχοι, για να αποφευχθεί η κριτική. Αυτή η προσπάθεια οδηγεί στο να αισθάνεται συνεχής πίεση και υπερεπικριτικότητα του εαυτού του και των άλλων. Ως ανελαστικά πρότυπα θεωρούνται α) η τελειοθηρία, όπου δίνεται υπερβολική προσοχή στη λεπτομέρεια ή υποτιμάται η ποιότητα της προσωπικής επίδοσης, β) οι άκαμπτοι κανόνες, όπως μη ρεαλιστικές ψυχικές, θρησκευτικές ή μορφωτικές αρχές και γ) η ενασχόληση με το χρόνο και την αποτελεσματικότητα σε υπερβολικό βαθμό. Η «τιμωρητικότητα» αναφέρεται στην πεποίθηση της σκληρής τιμωρίας για όσους διέπραξαν κάποιο λάθος. Το άτομο εκδηλώνει θυμό, έλλειψη ανεκτικότητας, τιμωρητική διάθεση και δυσκολία συγχώρεσης (Jacob & Arntz, 2011. Young, Klosko & Weishaar, 2010).

Δυσπροσαρμοστικές στρατηγικές αντιμετώπισης σχημάτων. Τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα βασίζονται σε ανεκπλήρωτες συναισθηματικές ανάγκες ή και δυσάρεστες παιδικές εμπειρίες. Σύμφωνα με τον Young (1990) το άτομο αναπτύσσει δυσπροσαρμοστικούς τρόπους αντιμετώπισης για να αποφύγει να βιώσει τα έντονα αρνητικά συναισθήματα που του προκαλούν τα δυσλειτουργικά σχήματα. Η δυσλειτουργική συμπεριφορά ή αντίδραση δεν εμπεριέχεται στο ίδιο το σχήμα, αλλά απορρέει από αυτό.

Οι δυσπροσαρμοστικές στρατηγικές αντιμετώπισης είναι διαφορετικές στο κάθε άτομο, αλλά και σε κάθε φάση ζωής του. Διαχωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες στηρίζονται στις αντιδράσεις απειλής, δηλαδή τη μάχη, την φυγή ή την υποταγή.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Η πρώτη κατηγορία που βασίζεται στη μάχη, ονομάστηκε *υπερاناπλήρωση*. Στην υπεραναπλήρωση, το σχήμα αντιμετωπίζεται με σκέψεις, αισθήματα και συμπεριφορές, που δηλώνουν το ακριβώς αντίθετο του δυσλειτουργικού σχήματος. Καταβάλλεται προσπάθεια ολικής διαφοροποίησης της συμπεριφοράς, η οποία όμως πολλές φορές γίνεται υπερβολική, αναίσθητη και μη παραγωγική. Η υπεραναπλήρωση εκλαμβάνεται ως «υγιής» αντίδραση ενάντια στο σχήμα, το οποίο όμως καταφέρνει και διαιωνίζεται. Αν και επιτυγχάνεται, το άτομο να μην αισθάνεται αβοήθητο και να μην πληγώνεται, η αντεπίθεση οδηγεί πολλές φορές στο αντίθετο άκρο, καταπάτησης των συναισθημάτων και δικαιωμάτων των άλλων ατόμων (Wittorf, 2006).

Στην *αποφυγή*, που σχετίζεται με την αντίδραση της φυγής, το άτομο προσπαθεί να οργανώσει την καθημερινότητά του με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην υπάρχουν καταστάσεις που ενεργοποιούν τα δυσλειτουργικά σχήματα. Προσπαθεί να μην σκέφτεται, να μην βιώνει το σχήμα, καταφεύγοντας αρκετές φορές σε επιβλαβείς ή επικίνδυνες συμπεριφορές. Στις διαπροσωπικές του σχέσεις δεν προκαλεί, αποφεύγει όμως τομείς της ζωής ή στενές σχέσεις, που μπορούν να φέρουν στην επιφάνεια τα δυσλειτουργικά σχήματα (Wittorf, 2006).

Όσον αφορά τον τρίτο τρόπο αντιμετώπισης, την *παράδοση*, που αντιστοιχεί στη υποταγή, το άτομο αποδέχεται τα δυσλειτουργικά σχήματα και υποτάσσεται σχεδόν μοιρολατρικά. Λειτουργεί με συγκεκριμένο τρόπο επαληθεύοντας το σχήμα και βιώνοντας άμεσα τα οδυνηρά συναισθήματα που προκαλεί. Τίνει ασυνείδητα να επαναλαμβάνει στην καθημερινότητά του τα μοτίβα που απορρέουν από το σχήμα (Wittorf, 2006).

Καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της στρατηγικής αντιμετώπισης των δυσλειτουργικών σχημάτων παίζει η ιδιοσυγκρασία του κάθε ατόμου. Έτσι, παθητικοί χαρακτήρες τις περισσότερες φορές επιλέγουν την αποφυγή ή παράδοση, ενώ ενεργητικοί την υπεραναπλήρωση. Επίσης, σημαντικός παράγοντας θεωρείται και η επιλεκτική εσωτερίκευση ή μοντελοποίηση (*selective internalization or modeling*), όπου το παιδί αντιγράφει την

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

στρατηγική αντιμετώπισης που χρησιμοποιεί ο γονέας με τον οποίο ταυτίζεται (Young, Klosko & Weishaar, 2010)

Ο ρόλος του γονεϊκού δεσμού στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων.

Πολλές είναι οι ψυχολογικές θεωρίες, οι οποίες αναγνωρίζουν την βαρύτητα των πρώιμων εμπειριών στον καθορισμό της μετέπειτα ανάπτυξης, αλλά και στην ευαλωτότητα εμφάνισης ψυχοπαθολογίας. Ομοίως, ο δεσμός, ο οποίος αναπτύσσεται με την πάροδο του χρόνου βασισμένος στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις μεταξύ γονέα/φροντιστή και παιδιού, σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη απαραίτητων δεξιοτήτων για την κοινωνική αλληλεπίδραση (Cassidy, 2001). Έχει αποδειχθεί, ότι τα άτομα που αλληλεπιδρούν με λιγότερο ευαίσθητους και υποστηρικτικούς φροντιστές, εμφανίζουν ανασφαλής προσκόλληση (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978).

Ο Bowlby (1969), αρχικά δικαιολογεί την επίδραση της αυτορρύθμισης της προσκόλλησης σε όλη τη διάρκεια της ζωής, υπογραμμίζοντας πως οι πρώιμες σχεσιακές εμπειρίες κωδικοποιούνται σε γνωστικές δομές, τις οποίες ονομάζει εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας (internal working models). Σε αυτά τα εσωτερικά μοντέλα, τα οποία δημιουργούνται τόσο για τον ίδιο τον εαυτό, όσο και για τους άλλους, βασίζεται το άτομο όταν αλληλεπιδρά με άλλους ή ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Αναλυτικότερα, βάσει αυτών των μοντέλων, ερμηνεύονται και προβλέπονται οι συμπεριφορές των άλλων ατόμων και παράλληλα λειτουργούν ως πρότυπα για υπάρχουσες ή μελλοντικές σχέσεις (Bretherton & Munholland, 1999). Στις περιπτώσεις, που τα εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας, απορρέουν από ανασφαλείς σχέσεις προσκόλλησης με αρνητικές αναπαραστάσεις, αυξάνεται η πιθανότητα εμφάνισης ψυχικών διαταραχών (Bowlby, 1969).

Ωστόσο, η θεωρία της προσκόλλησης αδυνατούσε να εξηγήσει βασικά θέματα

σχετικά με τα εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας, όπως για παράδειγμα την απρόβλεπτη

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

πολλαπλή χρονική αστάθειά τους ή το συγκεκριμένο περιεχόμενό τους (Pietromonaco & Feldman Barrett, 2000. Thompson & Raikes, 2003). Με αποτέλεσμα να αυξηθεί η συσχέτιση των αρνητικών αναπαραστάσεων για τον εαυτό και τους άλλους (εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας) με τα γνωστικά σχήματα του Beck (1964), τα οποία επίσης κωδικοποιούν εμπειρίες και συμπεριφορές, που απορρέουν από την πρώιμη αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού (Mason, Platts, & Tyson, 2005).

Εξελίσσοντας περαιτέρω τη θεωρία των γνωστικών σχημάτων, ο Young (1990) ερεύνησε τη φύση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, που αν και δεν θεωρούνται σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης δυσλειτουργικά, θεωρείται πως έχουν τις ρίζες τους στην παιδική ηλικία (Ρούση-Βέργου, & Ζαφειροπούλου, υπο έκδοση). Συγκεκριμένα, ο Young (1990) διαπιστώσε, πως τα περισσότερα αναπτύσσονται εξαιτίας δυσάρεστων εμπειριών, που επαναλαμβάνονται σε όλη τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας του ατόμου, αλλά και βασικών ανικανοποίητων συναισθηματικών αναγκών του παιδιού. Επιδρούν στην αυτοεικόνα και αυτοαντίληψη και επηρεάζουν σημαντικά τις διαπροσωπικές σχέσεις. Παράλληλα, υπογραμμίζει ότι μια ασφαλής προσκόλληση σε άλλα άτομα, βασίζεται στην στοργή και προσοχή, και μπορεί να συσχετιστεί με το αίσθημα της φροντίδας του γονεϊκού δεσμού, ενώ η αυτονομία και η προσωπική ταυτότητα συσχετίζεται με το αίσθημα του ελέγχου του γονεϊκού δεσμού.

Συμπερασματικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το είδος του γονεϊκού δεσμού, ενδέχεται να νοηθεί ως εννοιολογική γέφυρα μεταξύ των πρώιμων σχεσιακών εμπειριών και των πρώιμων δυσλειτουργικών γνωστικών σχημάτων. Ελάχιστες είναι οι έρευνες, που ασχολήθηκαν με τον διαμεσολαβητικό ρόλο των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων στη αντίληψη της γονεϊκής σχέσης και εμφάνισης ψυχοπαθολογίας, παρόλα αυτά έχει φανεί συσχέτιση όσον αφορά την εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων (Shah & Waller, 2000), νευρικής ανορεξίας (Leung, Thomas, & Waller, 2000), γενικών διατροφικών διαταραχών (Turner, Rose, & Cooper, 2005), και άγχους (Murray, 2003). Επίσης, σημαντικές

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

πληροφορίες μπορούν να παρθούν και από τη συσχέτιση των μορφών προσκόλλησης με την κατάθλιψη, έχοντας ως διαμεσολαβητικό παράγοντα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (Avagianou & Zafirovoulou, 2008).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Ερευνητικές υποθέσεις

Βάσει της υπόθεσης, ότι οι πρώιμες εμπειρίες προσκόλλησης κωδικοποιούνται σε εσωτερικά μοντέλα επεξεργασίας και αναπαρίστανται καλύτερα μέσα από τα γνωστικά σχήματα, η παρούσα έρευνα στοχεύει να διερευνήσει αν και κατά πόσο υπάρχει σύνδεση μεταξύ γονεϊκού δεσμού και πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, αλλά και τυχόν διαφοροποιήσεις φύλου και ηλικίας.

Συγκεκριμένα, επιχειρεί να εξετάσει αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, αλλά και παιδιών μικρότερης και μεγαλύτερης ηλικίας, στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Επίσης, αποσκοπεί να μελετήσει ποιες διαστάσεις της γονεϊκής συμπεριφοράς συνδέονται άμεσα με τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, όπως τα αναφέρει ο Young (1990) στη θεωρία των σχημάτων. Ταυτόχρονα, επιδιώκει να διερευνήσει τη σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στις διαστάσεις του γονεϊκού δεσμού, όπως υπολογίζονται με το Όργανο Μέτρησης του Γονεϊκού Δεσμού (PBI), και τις υποκλίμακες προσκόλλησης, που καθορίζουν αν ο δεσμός είναι ασφαλής ή μη, και οι οποίες καταγράφονται με το Ερωτηματολόγιο Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA).

Αναλυτικότερα, η **πρώτη υπόθεση** αφορά τις διαφοροποιήσεις φύλου και ηλικίας του παιδιού στην συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, αλλά και στις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης. Προβλέπεται, τόσο το φύλο, όσο και η ηλικία να επιδρούν στην συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, στις διαστάσεις δεσμού και στις υποκλίμακες προσκόλλησης.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά το φύλο εκτιμάται, πως τα κορίτσια θα παρουσιάσουν μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, αλλά και μεγαλύτερη σύνδεση με τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης, παρουσιάζοντας στενότερη σχέση με τους γονείς τους.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Σχετικά με την ηλικία, κρίνεται πως τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας θα υποδείξουν μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, ενώ τα παιδιά μικρότερης ηλικίας θα συνδεθούν περισσότερο με τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης, αναδεικνύοντας μεγαλύτερη εγγύτητα με τους γονείς τους.

Ομοίως, η *δεύτερη ερευνητική υπόθεση*, αφορά το ρόλο που διαδραματίζει ο συναισθηματικός δεσμός παιδιού-γονέων στην εμφάνιση δυσλειτουργικών συμπεριφορών, βάσει της θεωρίας των σχημάτων. Αναμένεται να φανεί, ότι υπάρχει σχέση μεταξύ των διαστάσεων δεσμού και την συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Ταυτόχρονα, εκτιμάται, πως θα παρουσιαστεί διαφοροποίηση στη συσχέτιση ανάμεσα σε καθεμία διάσταση (φροντίδα και προστασία), με τα δεκαπέντε πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα. Έτσι, για παράδειγμα, κρίνεται πιθανό, όταν ο γονέας εκδηλώνει υψηλή φροντίδα, χωρίς όμως να είναι υπερπροστατευτικός, θα υπάρξει αρνητική συσχέτιση με την εμφάνιση δυσλειτουργικών συμπεριφορών, όπως την καχυποψία/κακοποίηση (Σχήμα 3), την εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχήμα 4), την εξάρτηση/ανικανότητα (Σχήμα 5) ή την συναισθηματική αναστολή (Σχήμα 12). Αντιθέτως, σε ένα προβληματικό γονεϊκό δεσμό, ο οποίος χαρακτηρίζεται από υπερπροστατευτικότητα, αλλά ελάχιστη φροντίδα, υποθέεται πως η συσχέτιση θα είναι θετική, με το παιδί να εκδηλώνει ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχήμα 6), συναισθηματική στέρηση (Σχήμα 7), ελαττωματικότητα/ντροπή (Σχήμα 9) και αποτυχία (Σχήμα 15).

Όσον αφορά την *τρίτη υπόθεση*, επιδιώκει να επαληθεύσει την επιρροή των διαστάσεων/υποκλιμάκων γονεϊκής προσκόλλησης στην παρουσία πρώιμων δυσλειτουργικών συμπεριφορών, οι οποίες καθορίζουν τις μετέπειτα σχέσεις. Προβλέπεται να υπάρξει σύνδεση των τριών υποκλιμάκων/παραγόντων, «*Εμπιστοσύνη*», «*Επικοινωνία*» και «*Αποξένωση*», με τα δυσλειτουργικά σχήματα. Συγκεκριμένα, θεωρείται πως η κλίμακα «*Αποξένωση*» θα επιδρά άμεσα σε περισσότερα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, από ότι οι κλίμακες

«*Εμπιστοσύνη*» και «*Επικοινωνία*».

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Η *τέταρτη υπόθεση*, αποσκοπεί να διαπιστώσει αν υπάρχει σχέση μεταξύ των τριών υποκλιμάκων του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης IPPA (*Εμπιστοσύνη, Επικοινωνία και Αποξένωση*) και των δύο διαστάσεων (*Φροντίδα και Προστασία*) του Οργάνου Μέτρησης του Γονεϊκού Δεσμού (PBI). Αναμένεται βάσει προηγούμενων ερευνών (Croysdale & Burkhard, 2008. Gullone & Robinson, 2005), να εμφανιστεί θετική συσχέτιση της διάστασης «Φροντίδα» με των υποκλιμάκων «Εμπιστοσύνη» και «Επικοινωνία», ενώ αρνητική μεταξύ της διάστασης «Προστασία» και των δυο υποκλιμάκων «Εμπιστοσύνη» και «Επικοινωνία». Αντίθετα, προβλέπεται η υποκλίμακα «Αποξένωση» να παρουσιάσει θετική συσχέτιση με τη διάσταση «Προστασία», ενώ αρνητική με τη διάσταση «Φροντίδα».

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Μεθοδολογία

Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 636 παιδιά, ηλικίας 11 έως 16 ετών, μαθητές που φοιτούσαν στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού (5^η και 6^η τάξη) και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Το δείγμα προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Ως κριτήριο αποκλεισμού θεωρήθηκε η απουσία συμπλήρωσης μεγάλου αριθμού ερωτήσεων, χωρίς όμως να χρειαστεί να εξαιρεθεί κανένα ερωτηματολόγιο από το τελικό δείγμα.

Υπήρξε ομοιόμορφη κατανομή ως προς το φύλο και την ηλικία του δείγματος. Συγκεκριμένα, στην έρευνα έλαβαν μέρος 348 (54.7%) κορίτσια και 287 (45.1%) αγόρια, από τα οποία τα 346 (54.4%) ήταν από 11 έως 12 ετών και φοιτούσαν στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, ενώ τα 286 (47.6%) ηλικίας 13 έως 16 ετών, φοιτούσαν στο Γυμνάσιο.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο, διαπιστώθηκε πως το 36.3% (N=233) των πατέρων είχε ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το 48.7% (N=310) την δευτεροβάθμια, ενώ το 9.6% (N=61) είχε φοιτήσει μόνο στην πρωτοβάθμια. Ομοίως, καταγράφηκε πως το 41.8% (N=266) των μητέρων είχε ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το 49% (N=312) την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μόνο το 4.6% (N=29) είχε τελειώσει την πρωτοβάθμια.

Ερωτηματολόγια

Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν τέσσερα ερωτηματολόγια, από τα οποία το πρώτο αναφερόταν στα βασικά δημογραφικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, ζητούνταν το φύλο, η τάξη και η ημερομηνία γέννησης του παιδιού, αν υπάρχουν αδέρφια και πόσα, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και αν χρησιμοποιείται δεύτερη γλώσσα επικοινωνίας στο σπίτι.

Τα υπόλοιπα τρία ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν, αφορούσαν:

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

I. τα γνωστικά σχήματα (Ερωτηματολόγιο Γνωστικών Σχημάτων για παιδιά/SQC),

II. την γονεϊκή προσκόλληση, την θετική ή αρνητική συναισθηματική/γνωστική διάσταση της σχέσης με τους γονείς τους, (Inventory of Parent and Peer Attachment/IPPA)

III. τον γονεϊκό δεσμό (Parental Bonding Instrument/PBI).

Τόσο το IPPA, όσο και το PBI θεωρούνται κυρίαρχα εργαλεία στην μέτρηση της γονεϊκής σχέσης, του δεσμού δηλαδή που αναπτύσσεται μεταξύ γονέων κ παιδιών. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκαν και τα δύο, ώστε να ερευνηθεί αποτελεσματικότερα η σχέση και με τους δύο γονείς ως σύνολο (IPPA), αλλά και η σχέση με τον κάθε γονέα (μητέρα και πατέρα) ξεχωριστά (PBI).

I. Ερωτηματολόγιο των Γνωστικών Σχημάτων για παιδιά (SOC). Το ερωτηματολόγιο των Γνωστικών Σχημάτων για παιδιά (SOC) (Stallard & Rayner, 2005) αποσκοπεί στην διερεύνηση και αξιολόγηση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Συνιστά μια απλοποιημένη μορφή του ερωτηματολογίου του Young για τα γνωστικά σχήματα και αναπτύχθηκε από την ανάγκη για καλύτερη κατανόηση της φύσης και εξέλιξης των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων στα παιδιά, αλλά και για να διασαφηνιστεί ποια χρονική περίοδο (ηλικιακά) σταθεροποιούνται (Stallard & Rayner, 2005. Young & Brown, 1990).

Αποτελείται από 15 προτάσεις, όπου δίνεται η δυνατότητα απάντησης σε μια κλίμακα έξι διαβαθμίσεων, από «δεν μου ταιριάζει καθόλου» έως «μου ταιριάζει απόλυτα». Κάθε ερώτηση συνοψίζει και αξιολογεί καθένα από τα 15 εμπειρικά υποστηριζόμενα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα. Συγκεκριμένα, το Σχήμα 1 (ερώτηση 1^η) αναφέρεται στα ανελαστικά πρότυπα/την υπερεπικριτικότητα, το Σχήμα 2 (ερώτηση 2^η) στην κοινωνική απομόνωση/αποξένωση, το Σχήμα 3 (ερώτηση 3^η) στην καχυποψία/κακοποίηση και το Σχήμα 4 (ερώτηση 4^η) στην εγκατάλειψη/αστάθεια. Ομοίως, το Σχήμα 5 (ερώτηση 5^η) δίνει πληροφορίες για την εξάρτηση/ανικανότητα, το Σχήμα 6 (ερώτηση 6^η) για την ευαλωτότητα

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

σε βλάβη ή ασθένεια, το Σχήμα 7 (ερώτηση 7^η) για τη συναισθηματική στέρηση και το Σχήμα 8 (ερώτηση 8^η) για την υποτακτικότητα. Επιπλέον, το Σχήμα 9 (ερώτηση 9^η) αξιολογεί την ελαττωματικότητα/ντροπή, το Σχήμα 10 (ερώτηση 10^η) το αυτονόητο δικαίωμα/ την μεγαλομανία, το Σχήμα 11 (ερώτηση 11^η) την αυτοθυσία, το Σχήμα 12 (ερώτηση 12^η) την συναισθηματική αναστολή και το Σχήμα 13 (ερώτηση 13^η) την υπερβολική εμπλοκή/ τον ανεκπλήρωτο εαυτό. Τα τελευταία δυο σχήματα, Σχήμα 14 (ερώτηση 14^η) και Σχήμα 15 (ερώτηση 15^η), εκτιμούν τον ανεπαρκή αυτό-έλεγχο/ την αυτό-πειθαρχία και την αποτυχία αντίστοιχα.

Το ερωτηματολόγιο προσαρμόστηκε στα ελληνικά από το Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας. Ο δείκτης αξιοπιστίας κυμάνθηκε σε υψηλά επίπεδα, από 0.83 έως 0.95.

II. Ερωτηματολόγιο Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA). Η αρχική μορφή του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA) (Armsden and Greenberg, 1987), επεδίωκε την αξιολόγηση των πεποιθήσεων, για την γονεϊκή σχέση, εφήβων ηλικίας 16 έως 20 ετών, χωρίς όμως να γίνεται κατηγοριοποίηση συγκεκριμένων τύπων προσκόλλησης. Παρόλα αυτά, μέσα από έρευνες έχει φανεί η αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου εργαλείου και σε παιδιά μικρότερης ηλικίας, με το δείκτη εσωτερικής συνοχής να κυμαίνεται μεταξύ του 0.72 και 0.91 (Armsden et al., 1991. Gullone & Robinson, 2005).

Το IPPA-R, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα, αναθεωρήθηκε με σκοπό να απλοποιηθεί η διατύπωση των ερωτήσεων, για την καλύτερη κατανόηση μικρότερων ηλικιακά παιδιών και εφήβων (Gullone & Robinson, 2005). Για τις ανάγκες της έρευνας, το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε με τη μέθοδο της μετάφρασης-επαναμετάφρασης και προσαρμόστηκε στα ελληνικά από το Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Ψυχοπαθολογίας. Ο δείκτης αξιοπιστίας κυμάνθηκε από 0.86 για την προσκόλληση με τους συνομηλίκους έως 0.93 για την γονεϊκή προσκόλληση.

Αποτελείται από 28 αυτό-αναφορικές ερωτήσεις, οι οποίες αφορούν και τους δύο γονείς, και βαθμολογούνται σε κλίμακα τριών διαβαθμίσεων, «**ισχύει πάντοτε**», «**ισχύει μερικές φορές**» και «**δεν ισχύει ποτέ**». Στηρίζεται στη θεωρία προσκόλλησης του Bowlby (1982) και περιλαμβάνει τρεις υποκλίμακες, το *βαθμό αμοιβαίας εμπιστοσύνης* (10 ερωτήσεις), την *ποιότητα της επικοινωνίας* (10 ερωτήσεις), και τον *βαθμό θυμού και αποξένωσης* (8 ερωτήσεις). Οι υποκλίμακες καταδεικνύουν το βαθμό γονεϊκής ασφάλειας που αισθάνονται οι έφηβοι. Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην υποκλίμακα *εμπιστοσύνη*, μετρούν την αμοιβαία κατανόηση, το σεβασμό και την ενσυναίσθηση. Η υποκλίμακα *επικοινωνία* αξιολογεί την ποιότητα και το βαθμό της ομιλούμενης επικοινωνίας και την αποδοχή του παιδιού σε συζητήσεις. Ο θυμός και η διαπροσωπική απομόνωση υπολογίζονται με τις πληροφορίες από την υποκλίμακα της *αποξένωσης*. Βάσει των τελικών τιμών (cut-off scores) των υποκλιμάκων/παραγόντων, γίνεται ο διαχωρισμός σε ασφαλή και ανασφαλή προσκόλληση. Όσο υψηλότερη είναι η τελική τιμή, τόσο πιο ασφαλής θεωρείται η προσκόλληση, τόσο καλύτερος ο γονεϊκός δεσμός. Μια ασφαλής προσκόλληση χαρακτηρίζεται από μέτρια έως υψηλή βαθμολογία στις υποκλίμακες *εμπιστοσύνη* και *επικοινωνία*. Αντιθέτως, υψηλή βαθμολογία στην υποκλίμακα *αποξένωση* και χαμηλή στην *εμπιστοσύνη* και *επικοινωνία*, υποδηλώνει μια ανασφαλή προσκόλληση.

III. Όργανο Μέτρησης του Γονεϊκού Δεσμού (PBI). Το Όργανο Μέτρησης του

Γονεϊκού Δεσμού (PBI) (Parker et al., 1979), κατασκευάστηκε από τους Parker, Tupling και Brown (1979), για την καταγραφή του συναισθηματικού δεσμού ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, αλλά και τον τύπο προσκόλλησης, που συνεπάγεται από το συγκεκριμένο δεσμό. Για να μπορέσει να χορηγηθεί στον ελλαδικό χώρο, προσαρμόστηκε σε προηγούμενη έρευνα (Αβαγιανού, 2003), με τη μέθοδο της μετάφρασης-

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

επαναμετάφρασης, από καθηγήτρια της Αγγλικής γλώσσας, ειδικευμένη στη μετάφραση/διερμηνεία, και χορηγήθηκε σε 181 άτομα. Ο δείκτης εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach`s a βρέθηκε να είναι 0,76.

Στο PBI, ζητείται από το παιδί να αξιολογήσει ξεχωριστά την συμπεριφορά του πατέρα και της μητέρας του, απαντώντας σε 25 πανομοιότυπες ερωτήσεις για τον καθένα. Οι διαβαθμίσεις των απαντήσεων είναι τέσσερις και κυμαίνονται από «πολύ συχνά» έως «σχεδόν ποτέ».

Υπάρχουν δυο διαστάσεις γονεϊκής συμπεριφοράς, τις οποίες αξιολογεί το ερωτηματολόγιο, η *φροντίδα* και η *προστασία*. Η διάσταση της φροντίδας αποτελείται από 12 ερωτήσεις, ενώ η διάσταση της προστασίας από 13. Αναλόγως της τελικής τιμής (cut-off score) της κάθε διάστασης (χαμηλή ή υψηλή), διαφαίνεται ο τύπος προσκόλλησης. Σύμφωνα με τους Parker et al.(1979), η υψηλή τελική τιμή φροντίδας υποδηλώνει υψηλά επίπεδα αποδοχής και θαλπωρής, ενώ η χαμηλή εκλαμβάνεται ως αδιαφορία και απόρριψη. Ομοίως, η υψηλή τελική τιμή στην διάσταση της προστασίας αξιολογείται ως έλεγχος, παρείσδυση, μείωση της ανεξάρτητης συμπεριφοράς, ενώ η χαμηλή υποδεικνύει ενίσχυση της ανεξάρτητης συμπεριφοράς και αυτονομία.

Διαδικασία

Τα σχολεία επιλέχθηκαν με βάση την διαθεσιμότητα και προθυμία που έδειξαν για να συμμετάσχουν στην έρευνα. Αρχικά έγινε μια σύντομη ενημέρωση των διευθυντών για το σκοπό της έρευνας και λήφθηκε η απαραίτητη συναίνεση των συμμετεχόντων αφού τους εξηγήθηκε προηγουμένως ότι τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα ενώ δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Ελήφθη, επίσης, η απαραίτητη συναίνεση για τη χρήση των δεδομένων για ερευνητικούς λόγους.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Τα ερωτηματολόγια χορηγήθηκαν σε κάθε τάξη ξεχωριστά, παρουσία του υπεύθυνου εκπαιδευτικού και της ερευνήτριας. Οι συμμετέχοντες είχαν στην διάθεσή τους μια διδακτική ώρα (45-50 λεπτά), για την ατομική συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Σε κάθε τάξη δόθηκαν διευκρινήσεις σχετικά με τον τρόπο συμπλήρωσης καθενός ερωτηματολογίου. Ταυτόχρονα παρέχονταν η δυνατότητα σε κάθε συμμετέχοντα για περισσότερες πληροφορίες, αν υπήρχε σχετικό αίτημα ή δυσκολία.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τα ερωτηματολόγια, ελέγχθηκαν για τυχόν λάθη ή παραλείψεις, προτού εισαχθούν στη βάση ανάλυσης. Η στατιστική ανάλυση, πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του προγράμματος SPSS 15.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Αποτελέσματα

Σε πρώτη φάση θα παρουσιαστούν συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα των βασικότερων μεταβλητών της έρευνας (μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις), όπως αυτά προκύπτουν από την στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Στη συνέχεια εφαρμόζοντας την ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) θα ελεγχθεί αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις τόσο μεταξύ του φύλου, όσο και της ηλικίας των παιδιών, σε σχέση με την συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, αλλά και τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης. Για τον έλεγχο των υπόλοιπων υποθέσεων, θα δοθούν οι δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ των δύο διαστάσεων δεσμού και των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, μεταξύ των υποκλιμάκων προσκόλλησης και των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων, αλλά και μεταξύ των δυο διαστάσεων «Φροντίδα» και «Προστασία» του Οργάνου Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (PBI) και των υποκλιμάκων «Εμπιστοσύνη», «Επικοινωνία», «Αποξένωση» του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA).

Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των βασικότερων μεταβλητών. Στον Πίνακα 1 καταγράφονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των βασικότερων μεταβλητών της έρευνας.

Όσον αφορά τους μέσους όρους των γνωστικών σχημάτων, διαφαίνεται πως βάσει των αποτελεσμάτων, τα σχήματα με τις υψηλότερες τιμές είναι το Σχ.1 (M.O= 3.00), το οποίο εκφράζει τα ανελαστικά πρότυπα / την υπερεπικριτικότητα, το Σχ.5 (M.O=2.69), που αναφέρεται στην εξάρτηση/ανικανότητα, το Σχ.12 (M.O=2.62), που εκφράζει την συναισθηματική αναστολή και το Σχ.13 (M.O=3.61), το οποίο φανερώνει την υπερβολική εμπλοκή/ τον ανεκπλήρωτο εαυτό. Από την άλλη, τα σχήματα με τις χαμηλότερες τιμές είναι το Σχ.4 (M.O=1.48), που επιδεικνύει την εγκατάλειψη/αστάθεια, το Σχ.7 (M.O=1.36), το οποίο αναφέρεται στην συναισθηματική στέρηση και το Σχ.15 (M.O=1.45), που εκφράζει την αποτυχία.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 1. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των βασικότερων μεταβλητών.

Μεταβλητές	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Σχήμα 1	3.00	1.62
Σχήμα 2	2.18	1.48
Σχήμα 3	1.80	1.33
Σχήμα 4	1.48	1.22
Σχήμα 5	2.69	1.54
Σχήμα 6	2.30	1.35
Σχήμα 7	1.36	1.01
Σχήμα 8	2.50	1.53
Σχήμα 9	2.15	1.32
Σχήμα 10	2.38	1.56
Σχήμα 11	2.50	1.53
Σχήμα 12	2.62	1.69
Σχήμα 13	3.61	1.79
Σχήμα 14	2.01	1.56
Σχήμα 15	1.45	1.08
Εμπιστοσύνη	25.3754	2.51
Επικοινωνία	23.8133	3.07
Αποξένωση	12.3057	2.99
Μητρική Φροντίδα	28.90	5.86
Μητρική Προστασία	16.98	5.35
Πατρική Φροντίδα	26.25	7.49
Πατρική Προστασία	15.87	5.71

Σχετικά με τις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA), διαπιστώνεται ότι η κλίμακα που μετρά την «Εμπιστοσύνη» παρουσιάζει τον υψηλότερο μέσο όρο (Μ.Ο=25.3754), ακολουθεί η «Επικοινωνία»

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

(M.O=23.8133) με παρόμοιο αποτέλεσμα, ενώ χαμηλότερο μέσο όρο εμφανίζει η κλίμακα «Αποξένωση» (M.O=12.3057).

Αναφορικά με τις δυο διαστάσεις του Οργάνου Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (PBI), τόσο στο μητρικό, όσο και στον πατρικό δεσμό, η φροντίδα εμφανίζεται πολύ πιο έντονα [M.O=28.90 (μητέρα) και M.O=26.25 (πατέρας)], από ότι η προστασία [M.O=16.98 (μητέρα) και M.O=15.87]

Διαφορές Φύλου στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Για τον έλεγχο στατιστικά σημαντικών διαφορών, όσον αφορά το φύλο του παιδιού σε σχέση με την εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή το φύλο και εξαρτημένες τα δεκαπέντε δυσλειτουργικά σχήματα. Σε πρώτη φάση ελέγχθηκαν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των δυσλειτουργικών σχημάτων τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια (Πίνακας 2).

Η ανάλυση διακύμανσης υπέδειξε σημαντική την επίδραση του φύλου μόνο σε τρία από τα δεκαπέντε δυσλειτουργικά σχήματα. Συγκεκριμένα, υπάρχουν διαφοροποιήσεις στην καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), $F(1,630) = 3.864, p = .050$, στην εξάρτηση/ανικανότητα (Σχ.5), $F(1,631) = 4.059, p = .044$ και στον ανεπαρκή αυτοέλεγχο/αυτοπειθαρχία (Σχ.14), $F(1,628) = 3.997, p = .046$.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 2. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των δυσλειτουργικών σχημάτων ανά φύλο.

Δυσλειτουργικά σχήματα	Αγόρια (N=285)		Κορίτσια (N=348)	
	M.O	T.A	M.O	T.A
Σχήμα 1	3.05	1.65	2.97	1.60
Σχήμα 2	2.13	1.45	2.22	1.51
Σχήμα 3	1.69	1.20	1.90	1.42
Σχήμα 4	1.47	1.21	1.49	1.24
Σχήμα 5	2.83	1.58	2.58	1.51
Σχήμα 6	2.34	1.34	2.28	1.36
Σχήμα 7	1.39	.97	1.34	1.05
Σχήμα 8	2.56	1.57	2.45	1.51
Σχήμα 9	2.20	1.38	2.11	1.27
Σχήμα 10	2.36	1.56	2.41	1.56
Σχήμα 11	2.44	1.50	2.54	1.56
Σχήμα 12	2.62	1.66	2.62	1.73
Σχήμα 13	3.46	1.80	3.73	1.77
Σχήμα 14	2.15	1.59	1.90	1.52
Σχήμα 15	1.44	1.02	1.45	1.13

Διαφορές φύλου στις διαστάσεις δεσμού και στις υποκλίμακες προσκόλλησης.

Για να διαπιστωθούν οι στατιστικά σημαντικές διαφορές του φύλου του παιδιού σε σχέση με τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή το φύλο και εξαρτημένες τις δύο διαστάσεις, *Φροντίδα* και *Προστασία*, για κάθε γονέα ξεχωριστά, και τις τρεις υποκλίμακες *Εμπιστοσύνη*, *Επικοινωνία* και *Αποξένωση*.

Αρχικά ελέγχθηκαν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των διαστάσεων και υποκλιμάκων, τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια (Πίνακας 3). Η ανάλυση διακύμανσης

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

υπέδειξε σημαντική την επίδραση του φύλου μόνο στη διάσταση μητρική *Φροντίδα*, $F(1,633) = 5.047, p = .025$.

Πίνακας 3. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των διαστάσεων δεσμού και υποκλιμάκων προσκόλλησης ανά φύλο.

	Αγόρια (N=285)		Κορίτσια (N=348)	
	M.O	T.A	M.O	T.A
Φροντίδα μητρική (Care Mother)	28.32	5.80	29.37	5.88
Προστασία μητρική (Protection Mother)	17.35	5.27	16.65	5.39
Φροντίδα πατρική (Care Father)	26.36	7.16	26.13	7.76
Προστασία πατρική (Protection Father)	15.50	5.66	16.15	5.72
Εμπιστοσύνη (Trust)	25.2445	2.27	25.4665	2.69
Επικοινωνία (Communication)	23.5857	3.01	23.9970	3.11
Αποξένωση (Alienation)	12.2429	2.81	12.3593	3.14

Ηλικιακές διαφορές στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Για τον έλεγχο στατιστικά σημαντικών διαφορών όσον αφορά την ηλικία του παιδιού σε σχέση με την εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή την ηλικία και εξαρτημένες τα δεκαπέντε δυσλειτουργικά σχήματα.

Σε πρώτη φάση ελέγχθηκαν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των δυσλειτουργικών σχημάτων στις έξι διαφορετικές ηλικίες (11 έως 16 ετών) (Πίνακας 4)

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 4. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των δυσλειτουργικών σχημάτων ανά ηλικία.

Δυσλειτουργικά σχήματα	11 ετών	12 ετών	13 ετών	14 ετών	15 ετών
	(N=150)	(N=194)	(N=79)	(N=64)	(N=140)
	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A
Σχήμα 1	3.16	2.03	3.19	2.78	2.83
	1.79	1.64	1.62	1.58	1.39
Σχήμα 2	1.86	2.39	2.46	2.00	2.17
	1.36	1.67	1.66	1.32	1.23
Σχήμα 3	1.72	1.87	2.08	1.71	1.66
	1.26	1.47	1.47	1.42	1.02
Σχήμα 4	1.73	1.49	1.34	1.38	1.34
	1.50	1.27	.97	1.20	.93
Σχήμα 5	2.74	2.86	2.77	2.75	2.33
	1.64	1.62	1.51	1.50	1.32
Σχήμα 6	2.11	2.35	2.72	2.14	2.29
	1.34	1.43	1.38	1.16	1.30
Σχήμα 7	1.56	1.34	1.42	1.14	1.23
	1.32	.99	1.01	.58	.69
Σχήμα 8	2.07	2.65	2.56	2.34	2.10
	1.62	1.59	1.63	1.57	1.19
Σχήμα 9	2.36	2.23	2.42	1.60	1.87
	1.39	1.46	1.40	.86	.98
Σχήμα 10	2.66	2.43	2.59	2.09	2.06
	1.70	1.63	1.61	1.32	1.33
Σχήμα 11	2.34	2.73	2.67	2.17	2.42
	1.57	1.65	1.52	1.47	1.34
Σχήμα 12	2.89	2.76	2.90	2.28	2.12
	1.88	1.79	1.65	1.34	1.38
Σχήμα 13	4.14	3.73	3.65	3.88	2.73
	1.78	1.80	1.79	1.77	1.52
Σχήμα 14	2.13	2.31	2.13	1.80	1.51
	1.72	1.75	1.44	1.42	1.03
Σχήμα 15	1.53	1.53	1.57	1.22	1.23
	1.24	1.20	1.17	.80	.66

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Η ανάλυση διακύμανσης υπέδειξε σημαντική την επίδραση της ηλικίας στα περισσότερα δυσλειτουργικά σχήματα. Επομένως, η ηλικία του παιδιού επηρεάζει την κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), $F(4,629) = 2.939, p = .012$, την ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6), $F(4,629) = 2.498, p = .030$, την συναισθηματική στέρηση (Σχ.7), $F(4,627) = 2.385, p = .037$, την υποτακτικότητα (Σχ.8), $F(4,628) = 3.394, p = .005$, την ελαττωματικότητα/ντροπή (Σχ.9), $F(4,628) = 5.314, p = .000$ και το αυτονόητο δικαίωμα/μεγαλομανία (Σχ.10), $F(4,627) = 3.078, p = .009$. Επίσης, την αυτοθυσία (Σχ.11), $F(4,629) = 2.272, p = .046$, την συναισθηματική αναστολή (Σχ.12), $F(4,628) = 4.739, p = .000$, την υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13), $F(4,624) = 10.402, p = .000$, τον ανεπαρκή αυτοέλεγχο/αυτοπειθαρχία (Σχ.14), $F(4,626) = 5.046, p = .000$ και την αποτυχία (Σχ.15), $F(4,628) = 2.800, p = .016$.

Ηλικιακές διαφορές στις διαστάσεις δεσμού και στις υποκλίμακες

προσκόλλησης. Για να διαπιστωθούν οι στατιστικά σημαντικές διαφορές της ηλικίας του παιδιού σε σχέση με τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή την ηλικία και εξαρτημένες τις δύο διαστάσεις, *Φροντίδα* και *Προστασία*, για κάθε γονέα ξεχωριστά και τις τρεις υποκλίμακες *Εμπιστοσύνη*, *Επικοινωνία* και *Αποξένωση*.

Αρχικά ελέγχθηκαν οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των διαστάσεων και των υποκλιμάκων και για τις έξι ηλικίες (Πίνακας 5).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 5. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των διαστάσεων δεσμού και υποκλιμάκων προσκόλλησης ανά ηλικία.

	11 ετών (N=150)	12 ετών (N=194)	13 ετών (N=79)	14 ετών (N=64)	15 ετών (N=140)
	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A	M.O T.A
Φροντίδα μητρική (Care Mother)	30.62 5.06	29.95 4.88	26.77 7.68	29.17 4.82	26.59 6.21
Προστασία μητρική (Protection Mother)	18.11 4.32	17.96 5.22	15.54 6.92	15.91 4.08	15.56 5.51
Φροντίδα πατρική (Care Father)	28.72 6.43	27.07 7.03	24.03 9.16	26.34 6.65	23.63 7.54
Προστασία πατρική (Protection Father)	17.13 4.80	16.89 5.40	14.09 6.96	15.25 5.58	14.25 5.80
Εμπιστοσύνη (Trust)	25.91 2.2	25.60 2.2	24.70 3.3	25.80 2.3	24.60 2.8
Επικοινωνία (Communication)	24.71 2.5	24.11 2.8	23.10 4.0	24.10 3.2	22.72 3.0
Αποξένωση (Alienation)	11.80 2.9	11.90 2.8	12.90 3.4	12.30 2.7	13.10 3.0

Η ανάλυση διακύμανσης υπέδειξε σημαντική την επίδραση της ηλικίας τόσο στις διαστάσεις δεσμού, όσο και στις υποκλίμακες προσκόλλησης. Αναλυτικότερα, υπήρξε επιρροή στη διάσταση μητρική *Φροντίδα*, $F(4,631) = 11.277, p = .000$, στη μητρική *Προστασία*, $F(4,631) = 6.671, p = .000$, στην πατρική *Φροντίδα*, $F(4,625) = 9.072, p = .000$ και στην πατρική *Προστασία*, $F(4,625) = 6.982, p = .000$. Επιπροσθέτως, παρουσιάστηκε επίδραση και στις τρεις υποκλίμακες προσκόλλησης, *Εμπιστοσύνη*, $F(4,613) = 5.930, p = .000$, *Επικοινωνία*, $F(4,611) = 7.687, p = .000$ και *Αποξένωση*, $F(4,610) = 4.225, p = .001$.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Συσχέτιση μεταξύ διαστάσεων δεσμού και πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων.

Για τον έλεγχο των συσχετίσεων μεταξύ των διαστάσεων δεσμού και των δυσλειτουργικών σχημάτων εξετάστηκε ο δείκτης συνάφειας (Pearson r), ο οποίος έδωσε αρκετά στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα. Στη παρούσα έρευνα καταγράφονται μόνο οι συσχετίσεις με στατιστική σημαντικότητα διπλής κατεύθυνσης $p < .01$, λόγω του μεγάλου αριθμού μεταβλητών (Πίνακας 6).

Αναφορικά, με το χαρακτηριστικό της *Φροντίδας* από την μητέρα, παρατηρήθηκε πως συσχετίζεται αρνητικά με τα περισσότερα δυσλειτουργικά σχήματα. Όταν δηλαδή η μητέρα παρέχει την κατάλληλη φροντίδα το παιδί δεν εμφανίζει κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχ.4) και ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6). Επίσης, μειώνονται οι πιθανότητες να βιώσει συναισθηματική στέρηση (Σχ.7), να αυτοθυσιαστεί (Σχ.11) και να αποτύχει (Σχ.15). Παρόλα αυτά, διαπιστώνεται μια θετική συσχέτιση με το σχήμα υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13).

Επιπροσθέτως, η μητρική *Προστασία* φάνηκε να συσχετίζεται θετικά με τα εξής σχήματα: τα ανελαστικά πρότυπα/υπερεπικριτικότητα (Σχ.1), την κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), την καχυποψία (Σχ.3) και την εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχ.4). Ακόμη, το παιδί που αντιμετωπίζει υπερβολικό έλεγχο φαίνεται να αισθάνεται συναισθηματική στέρηση (Σχ.7), αυτονόητο δικαίωμα/μεγαλομανία (Σχ.10), υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13), ανεπαρκή αυτοέλεγχο/αυτοπειθαρχία (Σχ.14) και αποτυχία (Σχ.15).

Διερευνώντας την πατρική *Φροντίδα* καταδείχθηκε πως ο συγκεκριμένος παράγοντας ενισχύει την υπερβολική εμπλοκή/τον ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13). Αρνητική συσχέτιση εμφανίζει με την κοινωνική απομόνωση (Σχ.2), την καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), την ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6) και την αποτυχία (Σχ.15). Η πατρική *Προστασία*

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

ευνοεί όλα τα δυσλειτουργικά σχήματα, εκτός από την υποτακτικότητα (Σχ.8), για την οποία δεν φάνηκε συσχέτιση (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ διαστάσεων δεσμού και δυσλειτουργικών σχημάτων.

Δυσλειτουργικά σχήματα	Μητρική φροντίδα	Μητρική προστασία	Πατρική φροντίδα	Πατρική προστασία
Σχήμα 1		.159**		.102**
Σχήμα 2	-.114**	.180**	-.122**	.173**
Σχήμα 3	-.172**	.162**		.177**
Σχήμα 4	-.110**	.107**		.144**
Σχήμα 5				.129**
Σχήμα 6	-.194**		-.192**	.140**
Σχήμα 7	-.112**	.148**		.173**
Σχήμα 8				
Σχήμα 9				.113**
Σχήμα 10		.140**		.146**
Σχήμα 11	-.103**	.121**		.145**
Σχήμα 12				.103**
Σχήμα 13	.190**	.145**	.158**	.134**
Σχήμα 14		.109**		.156**
Σχήμα 15		.128**	-.119**	.168**

Σημείωση: ** Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας διπλής κατεύθυνσης $p < .01$

Συσχέτιση μεταξύ υποκλιμάκων προσκόλλησης και πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Για τον έλεγχο των συσχετίσεων μεταξύ των υποκλιμάκων δεσμού και των δυσλειτουργικών σχημάτων εξετάστηκε ο δείκτης συνάφειας (Pearson r), ο οποίος έδωσε ενδιαφέροντα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα. Στη παρούσα έρευνα καταγράφονται μόνο οι συσχετίσεις με στατιστική σημαντικότητα διπλής κατεύθυνσης $p < .01$, λόγω του μεγάλου αριθμού μεταβλητών (Πίνακας 7).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Όσον αφορά, την υποκλίμακα *Εμπιστοσύνη*, παρατηρήθηκε πως συσχετίζεται αρνητικά με τα δυσλειτουργικά σχήματα κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχ.4), ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6) και συναισθηματική στέρηση (Σχ.7). Επιπροσθέτως, με το αυτονόητο δικαίωμα/μεγαλομανία (Σχ.10), την αυτοθυσία (Σχ.11) και την αποτυχία (Σχ.15). Θετική συσχέτιση επιβεβαιώθηκε μόνο για το σχήμα υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13).

Η υποκλίμακα *Επικοινωνία* εμφάνισε αρνητική συσχέτιση με την κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), την καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), την εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχ.4), την ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6) την αυτοθυσία (Σχ.11) και την αποτυχία (Σχ.15). Ομοίως με την υποκλίμακα εμπιστοσύνη, υπήρξε θετική συσχέτιση με το σχήμα υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13).

Σε αντίθεση με τις δύο πρώτες υποκλίμακες, στην *Αποξένωση* διαπιστώθηκε θετική συσχέτιση με τα περισσότερα δυσλειτουργικά σχήματα. Συγκεκριμένα, με την κοινωνική απομόνωση/αποξένωση (Σχ.2), την καχυποψία/κακοποίηση (Σχ.3), την εγκατάλειψη/αστάθεια (Σχ.4), την ευαλωτότητα σε βλάβη ή ασθένεια (Σχ.6) και την συναισθηματική στέρηση (Σχ.7). Επιπροσθέτως, με την ελαττωματικότητα/ντροπή (Σχ.9), την αυτοθυσία (Σχ.11), τον ανεπαρκή αυτοέλεγχο/αυτοπειθαρχία (Σχ.14) και την αποτυχία (Σχ.15). Αντιθέτως, η συγκεκριμένη υποκλίμακα εμφάνισε αρνητική συσχέτιση με το σχήμα υπερβολική εμπλοκή/ανεκπλήρωτο εαυτό (Σχ.13).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 7. Δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ υποκλιμάκων προσκόλλησης και δυσλειτουργικών σχημάτων.

Δυσλειτουργικά σχήματα	Εμπιστοσύνη (Trust)	Επικοινωνία (Communication)	Αποξένωση (Alienation)
Σχήμα 1			
Σχήμα 2	-.225**	-.204**	.278**
Σχήμα 3	-.162**	-.169**	.290**
Σχήμα 4	-.156**	-.138**	.187**
Σχήμα 5			
Σχήμα 6	-.217**	-.165**	.389**
Σχήμα 7	-.143**		.226**
Σχήμα 8			
Σχήμα 9			.172**
Σχήμα 10	-.136**		
Σχήμα 11	-.121**	-.142**	.260**
Σχήμα 12			
Σχήμα 13	.180**	.240**	-.103**
Σχήμα 14			.105**
Σχήμα 15	-.140**	-.130	.235**

Σημείωση: ** Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας διπλής κατεύθυνσης $p < .01$

Συσχέτιση μεταξύ διαστάσεων δεσμού (PBI) και υποκλιμάκων προσκόλλησης (IPPA). Ελέγχοντας το δείκτη συνάφειας (Pearson r) για τις διαστάσεις δεσμού, *Φροντίδα* και *Προστασία* του PBI και τις υποκλίμακες γονεϊκής προσκόλλησης *Εμπιστοσύνη*, *Επικοινωνία* και *Αποξένωση* του IPPA, διαπιστώθηκαν σημαντικές συσχετίσεις.

Συγκεκριμένα, έντονη θετική συσχέτιση υπήρξε μεταξύ της συνολικής βαθμολόγησης (total score) της γονεϊκής προσκόλλησης και της διάστασης *Φροντίδα* και για τους δύο γονείς (συνολική βαθμολογία μητρικής και πατρικής φροντίδας). Ομοίως, εντοπίστηκε θετική

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

συσχέτιση της *Φροντίδας* με τις υποκλίμακες *Εμπιστοσύνη* και *Επικοινωνία*, ενώ ισχυρή αρνητική συσχέτιση με την υποκλίμακα *Αποξένωση*.

Όσον αφορά, την διάσταση *Προστασία* σε σχέση με την συνολική βαθμολόγηση (total score) της γονεϊκής προσκόλλησης, αλλά και την υποκλίμακα *Επικοινωνία*, δεν επισημάνθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχέτισεις με τη γονεϊκή σχέση. Αντιθέτως, βρέθηκε αρνητική συσχέτιση της *Προστασίας* με την υποκλίμακα *Εμπιστοσύνη*, ενώ θετική με την υποκλίμακα *Αποξένωση* (Πίνακας 8).

Πίνακας 8. Δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ διαστάσεων δεσμού και υποκλιμάκων προσκόλλησης.

	PBI (συνολικό δείγμα)	
	Φροντίδα (Care)	Προστασία (Protection)
Γονεϊκή Προσκόλληση (Total parental attachment)	.415**	
Εμπιστοσύνη (Trust)	.551**	-.155**
Επικοινωνία (Communication)	.542**	
Αποξένωση (Alienation)	-.438**	-.133**

Σημείωση: ** Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας διπλής κατεύθυνσης $p < .01$

Όλες οι άλλες συνάφειες που δεν αναφέρονται είναι μη σημαντικές ($p > .05$)

Όμοια αποτελέσματα διαπιστώθηκαν και στις δύο διαστάσεις *Φροντίδα* και *Προστασία*, για τη μητέρα και για τον πατέρα αντίστοιχα. Με την *Φροντίδα* τόσο της μητέρας, όσο και του πατέρα, να συσχετίζεται θετικά με την γονεϊκή προσκόλληση και τις υποκλίμακες *Εμπιστοσύνη* και *Επικοινωνία*, ενώ αρνητικά με την *Αποξένωση*. Αντιθέτως, η *Προστασία* μητέρας και πατέρα, συσχετίζονται θετικά με την *Αποξένωση* και αρνητικά με την *Εμπιστοσύνη* (Πίνακας 9).

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Πίνακας 9. Δείκτες συνάφειας (Pearson r) μεταξύ διαστάσεων δεσμού και παραγόντων προσκόλλησης για την μητέρα και των πατέρα.

	PBI Μητέρα		PBI Πατέρα	
	Φροντίδα (Care)	Προστασία (Protection)	Φροντίδα (Care)	Προστασία (Protection)
Γονεϊκή Προσκόλληση (Total parental attachment)	.444**		.320**	
Εμπιστοσύνη (Trust)	.556**	-.144**	.453**	-.133**
Επικοινωνία (Communication)	.565**		.427**	
Αποξένωση (Alienation)	-.423**	.109**	-.374**	.125**

Σημείωση: ** Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας διπλής κατεύθυνσης $p < .01$

Όλες οι άλλες συνάφειες που δεν αναφέρονται είναι μη σημαντικές ($p > .05$)

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει τη σχέση ανάμεσα στο γονεϊκό δεσμό και τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα σε συγκεκριμένο πληθυσμό, παιδιά προ-εφηβείας και εφηβείας. Συγκεκριμένα, ερευνήθηκε η επιρροή του φύλου και της ηλικίας των παιδιών, τόσο στη συχνότητα εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων, όσο και στη βαρύτητα των διαστάσεων δεσμού και των υποκλιμάκων προσκόλλησης. Ακόμη, εξετάστηκε ο ρόλος των γονέων στην συχνότητα εμφάνισης γνωστικών σχημάτων, κατά πόσο, δηλαδή, οι διαφορετικές διαστάσεις δεσμού μπορούν να συντελέσουν στην δημιουργία συγκεκριμένων δυσλειτουργικών σχημάτων. Ομοίως, διερευνήθηκε η βαρύτητα καθορισμένων γονεϊκών διαστάσεων/υποκλιμάκων, όπως η επικοινωνία, η εμπιστοσύνη και η αποξένωση, στην εμφάνιση συγκεκριμένων δυσλειτουργικών συμπεριφορών. Τέλος, αναλύθηκε η σχέση μεταξύ των διαστάσεων του Οργάνου Μέτρησης Γονεϊκού Δεσμού (PBI) και των υποκλιμάκων του Ερωτηματολογίου Καταγραφής της Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA).

Διαφοροποιήσεις φύλου στη συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων και στην επίδραση των διαστάσεων δεσμού και των υποκλιμάκων προσκόλλησης.

Για να εξακριβωθούν οι διαφορές φύλου στην συχνότητα εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων και στην επίδραση των διαστάσεων δεσμού και των υποκλιμάκων προσκόλλησης, λήφθηκαν υπόψη τα δημογραφικά στοιχεία και τα τρία επιμέρους ερωτηματολόγια, IPPA (υποκλίμακες προσκόλλησης), PBI (διαστάσεις δεσμού) και το SQC (γνωστικά σχήματα για παιδιά). Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης (ANOVA), εντόπισαν ελάχιστες σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Διαπιστώθηκε, πως το φύλο επηρεάζει το αίσθημα καχυποψίας, την εξάρτηση και την αυτοπειθαρχία που βιώνει το παιδί. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια εμφάνισαν σε μεγαλύτερη

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

συχνότητα αισθήματα καχυποψίας, ενώ τα αγόρια βίωναν περισσότερο την εξάρτηση και έλλειψη αυτο-πειθαρχίας.

Αν οι διαφοροποιήσεις φύλου στην συχνότητα εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων ήταν ελάχιστες, ερμηνεύονται απόλυτα με τους στερεοτυπικούς ρόλους κάθε φύλου. Έτσι, τα κορίτσια εμφανίζουν ένα δυσλειτουργικό σχήμα που σχετίζεται περισσότερο με το συναισθηματικό επίπεδο, ενώ τα αγόρια σχήματα που αφορούν την ισχύ (δύναμη) και κυριαρχία.

Παρόμοια ευρήματα, ανέδειξαν μικρές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια, σχετικά με την εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων (Stallard, 2007). Ωστόσο έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε πληθυσμό ενηλίκων σηματοδοτούν εντονότερα την διαφοροποίηση του φύλου στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων (Shorey, Anderson, & Stuart, 2012). Θα μπορούσε λοιπόν, να επισημανθεί, πως οι διαφοροποιήσεις βάσει φύλου, ίσως εμφανίζονται εντονότερα σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Όσον αφορά τις διαστάσεις δεσμού και τις υποκλίμακες προσκόλλησης, παρουσιάστηκε επίδραση μόνο στην διάσταση μητρική *Φροντίδα*, με τα κορίτσια να βιώνουν εντονότερα την στοργή και ενσυναίσθηση από τις μητέρες τους, γεγονός που μπορεί να ερμηνευτεί λαμβάνοντας υπόψη, πως και οι δύο (μητέρα και κόρη) ανήκουν στο ίδιο φύλο (θηλυκό), με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια πιο στενή επαφή. Από την άλλη, τα αγόρια ίσως απομακρύνονται, στην προσπάθειά τους να προσαρμοστούν στις κοινωνικές νόρμες, που ζητούν από το αρσενικό φύλο να μην εμπλέκεται τόσο συναισθηματικά. Επίσης, τα ευρήματα μπορεί να αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές αντιλήψεις των δύο φύλων (αγόρια και κορίτσια), όσον αφορά την γονεϊκή σχέση.

Ηλικιακές διαφοροποιήσεις στη συχνότητα εμφάνισης πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων και στην επίδραση των διαστάσεων δεσμού και των υποκλιμάκων προσκόλλησης. Για να διαπιστωθούν οι ηλικιακές διαφορές στην συχνότητα

εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων και στην επίδραση των διαστάσεων δεσμού και των

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

υποκλιμάκων προσκόλλησης, λήφθηκαν υπόψη τα δημογραφικά στοιχεία και τα τρία επιμέρους ερωτηματολόγια, IPPA (υποκλίμακες προσκόλλησης), PBI (διαστάσεις δεσμού) και το SQC (γνωστικά σχήματα για παιδιά). Τα αποτελέσματα της ανάλυσης διακύμανσης (ANOVA), εντόπισαν αρκετές σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Φάνηκε, η ηλικία του παιδιού να επηρεάζει τα περισσότερα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα. Τα παιδιά μικρότερης ηλικίας (11 ετών) εμφανίζουν μεγαλύτερο μέσο όρο σε εφτά από έντεκα δυσλειτουργικά σχήματα. Συγκεκριμένα, βιώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό την συναισθηματική στέρηση και την επίκριση. Αποφεύγουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, δεν έχουν αυτονομηθεί, δυσκολεύονται να πειθαρχήσουν τις πράξεις και τα συναισθήματά τους και έχουν σκέψεις προσωπικής αποτυχίας. Αντιθέτως, στα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (15 ετών) είναι αυξημένος ο βαθμός κοινωνικής απομόνωσης, ευαλωτότητας και υποτακτικότητας στις κοινωνικές και μη προσταγές. Τα συγκεκριμένα ευρήματα έρχονται σε αντίθεση με την αρχική υπόθεση, πως στα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας θα υπάρξει μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης των δυσλειτουργικών σχημάτων. Επίσης, αντιτίθενται σε προηγούμενες έρευνες, όπου δεν φάνηκαν διαφοροποιήσεις στην εμφάνιση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων σε παιδιά ηλικίας 11 έως 15 ετών (Stallard, 2007).

Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα, μπορεί να οφείλονται στην καλύτερη αντίληψη που αποκτούν τα παιδιά κατά την διάρκεια της εφηβείας, στην ανάληψη προσωπικής ευθύνης, αλλά και την ανεξαρτησία που επιδιώκουν. Ταυτόχρονα όμως, μπορεί να επιβεβαιώνουν την άποψη, πως σε συγκεκριμένες φάσεις ανάπτυξης του παιδιού τα σχήματα δεν εκλαμβάνονται ως δυσλειτουργικά.

Σχετικά με την επίδραση των διαστάσεων δεσμού και των υποκλιμάκων προσκόλλησης, επαληθεύτηκε η αρχική υπόθεση με τα παιδιά μικρότερης ηλικίας (11 ετών) να παρουσιάζουν μεγαλύτερο μέσο όρο, τόσο στις τέσσερις διαστάσεις δεσμού (μητρική και πατρική *Φροντίδα*, μητρική και πατρική *Προστασία*), όσο και στις δυο υποκλίμακες

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

προσκόλλησης (*Εμπιστοσύνη και Επικοινωνία*). Μόνο στην υποκλίμακα *Αποξένωση* φάνηκε τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας να την βιώνουν εντονότερα.

Ως εκ τούτου, η ερμηνεία που μπορεί να δοθεί για τα συγκεκριμένα αποτελέσματα είναι, πως τα παιδιά μικρότερης ηλικίας έχουν ακόμη περισσότερη ανάγκη την γονεϊκή στήριξη, σε αντίθεση με τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, τα οποία βρισκόμενα στην εφηβεία προσπαθούν να αυτονομηθούν. Από την άλλη, η απομάκρυνση που βιώνουν τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, μπορεί να οφείλεται στις διάφορες προστριβές που ενυπάρχουν με τους γονείς στην εφηβική φάση ζωής, τονίζοντας παράλληλα την αναγκαιότητα της γονεϊκής δέσμευσης (parental commitment), αντί για την γονεϊκή βοήθεια (parental assistance) ή και τον έλεγχο.

Διαστάσεις δεσμού και διαμόρφωση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων.

Προκειμένου να ερευνηθεί η σχέση μεταξύ των διαστάσεων δεσμού και της εμφάνισης δυσλειτουργικών σχημάτων χορηγήθηκε το ερωτηματολόγιο FBI (διαστάσεις δεσμού) και το ερωτηματολόγιο SQC (γνωστικά σχήματα για παιδιά). Οι στατιστικές αναλύσεις των αποτελεσμάτων αφορούσαν τους δείκτες συνάφειας (Pearson r), ώστε να φανούν οι σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Από τις αναλύσεις διαπιστώθηκε, πως οι διαστάσεις δεσμού, τόσο του μητρικού, όσο και του πατρικού επηρεάζουν την εμφάνιση των δυσλειτουργικών σχημάτων. Παρόμοια αποτελέσματα εμφάνισαν και προηγούμενες έρευνες, υποστηρίζοντας ότι οι έφηβοι διαφοροποιούνται στο βαθμό που αξιοποιούν τη συναισθηματική υποστήριξη των γονέων τους (Paterson, 1993).

Ειδικότερα, η σχέση που αναπτύσσεται με τη μητέρα, και συγκεκριμένα οι διαστάσεις *Φροντίδα* και *Προστασία*, παίζουν βασικό ρόλο στην συμπεριφορά και αντίδραση του παιδιού στις επερχόμενες σχέσεις του.

Όταν η μητέρα επιδεικνύει στοργή και ενδιαφέρον, χωρίς όμως να υπάρχει

ταυτόχρονα συνεχής έλεγχος, το παιδί επιζητά τη δημιουργία σταθερών σχέσεων, μπορεί και

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

εμπιστεύεται τους άλλους, δεν φοβάται τη μοναξιά και εκφράζει ελεύθερα τα συναισθήματά του στο βαθμό που αρμόζει. Οι παράγοντες αυτοί συνηγορούν ιδιαίτερα στην ομαλή ψυχική του υγεία και στην δημιουργία θετικών διαπροσωπικών σχέσεων.

Στις περιπτώσεις όμως, που η σχέση μεταξύ μητέρας και παιδιού χαρακτηρίζεται από υπερπροστασία και έλλειψη στοργής, η συναισθηματική σταθερότητα του παιδιού υποχωρεί. Απομονώνεται κοινωνικά, φοβούμενο την εγκατάλειψη ή και την κακομεταχείριση και αισθάνεται ευάλωτο και συναισθηματικά στερημένο. Επίσης, δεν αναλαμβάνει οποιαδήποτε ευθύνη γιατί θεωρεί πως θα αποτύχει, ταυτόχρονα όμως μπορεί να δυσκολεύεται να πειθαρχήσει, θεωρεί πως έχει μόνο δικαιώματα, και τον εαυτό του ανώτερο από τους άλλους.

Ωστόσο, σημαντική για το παιδί αποδείχθηκε και η σχέση με τον πατέρα. Η πατρική συμπεριφορά επιδράει εξίσου στην διαμόρφωση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Συγκεκριμένα, το είδος του πατρικού δεσμού, έχει συνδεθεί με την εμφάνιση αυτοκαταστροφικών συμπεριφορών (Bronte-Tinkew, Moore & Carrano, 2006).

Επομένως, ο στοργικός πατέρας, ο οποίος φροντίζει το παιδί του, παρέχοντάς του ασφάλεια και όχι υπερπροστασία, ενδυναμώνει την κοινωνικότητά του, τη δυνατότητα να συνάψει σχέσεις χωρίς να φοβάται αρνητικές συνέπειες ή προδοσία. Το παιδί αισθάνεται δυνατό, διεκδικεί και δεν φοβάται την αποτυχία.

Σε αντίθεση, ο πατέρας, που θεωρείται αυταρχικός, ασκώντας έλεγχο σε κάθε τομέα της ζωής του παιδιού του, επιδρά αρνητικά στην εξέλιξη της προσωπικότητάς του ατόμου. Το παιδί αποφεύγει τις κοινωνικές συναναστροφές και τις ομαδικές δραστηριότητες, ακυρώνει τις ικανότητές του και δεν τολμά να εκφράσει τόσο τις πραγματικές του απόψεις, όσο και τα συναισθήματά του. Επιπροσθέτως, δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, αισθάνεται αποτυχημένος και ανασφαλής, δεν επιδιώκει στενές επαφές με άλλα άτομα, αν και είναι διατεθειμένος να ανταποκριθεί σε όλες τους τις ανάγκες (σε πρακτικό επίπεδο, όχι συναισθηματικό).

Αυτά τα ευρήματα επιβεβαιώνονται και από προηγούμενες έρευνες, οι οποίες

μελέτησαν τις διαφοροποιήσεις μεταξύ μητρικού και πατρικού δεσμού. Συγκεκριμένα, οι

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

μητέρες κρίνονταν ως πιο στοργικές σε σχέση με τους πατέρες, γεγονός, το οποίο έχει θεωρηθεί ως παγκόσμιο φαινόμενο (Canetti, Bachar & Galili-Weisstub, 1997).

Επιπροσθέτως, οι Main και Weston (1981), παρατήρησαν σε έρευνές τους, πως το ίδιο το παιδί μπορεί να βιώνει τη σχέση με τη μητέρα ως ασφαλή, ενώ με τον πατέρα ως ανασφαλή και το αντίστροφο.

Συνοψίζοντας, τα συγκεκριμένα ευρήματα συνηγορούν ως προς την ιδιαίτερη θέση που ενέχει η σχέση με τους γονείς στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και σε μια θετικότερη αντίληψη των εξωτερικών ερεθισμάτων. Οι διαφοροποιήσεις ανάμεσα στην μητέρα και στον πατέρα, μπορούν να εξηγηθούν βάσει των κοινωνικών πεποιθήσεων που χαρακτηρίζουν κάθε ρόλο ξεχωριστά. Συγκεκριμένα, η μητέρα, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις θεωρείται πρωταρχικός-βασικός φροντιστής, ως γυναίκα μπορεί και εκφράζει με μεγαλύτερη ελευθερία τα συναισθήματά της, αλλά και την στοργή της. Αντιθέτως, ο πατέρας, λαμβάνοντας τον ανδρικό ρόλο, κρίνεται καταλληλότερος για να διδάξει στο παιδί την πειθαρχία, την εργατικότητα, την διεκδίκηση δικαιωμάτων, αλλά και την επιτυχία σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Υποκλίμακες προσκόλλησης και διαμόρφωση πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Για να εξακριβωθούν οι διαφορές μεταξύ των τριών υποκλιμάκων προσκόλλησης στην διαμόρφωση δυσλειτουργικών σχημάτων χορηγήθηκε το IPPA (υποκλίμακες προσκόλλησης) και το ερωτηματολόγιο SQC (γνωστικά σχήματα για παιδιά). Τα αποτελέσματα των αναλύσεων, δείκτες συνάφειας (Pearson r), κατέδειξαν ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις.

Συγκεκριμένα, όταν η σχέση του παιδιού με τους γονείς του βασίζεται στην *εμπιστοσύνη*, το παιδί δεν βιώνει την κοινωνική απομόνωση, μπορεί να εμπιστευτεί τους άλλους, να συνάψει στενές διαπροσωπικές σχέσεις και να εκφράσει ελεύθερα τα συναισθήματά του. Αισθάνεται αρκετά δυνατό, σέβεται τους άλλους, διεκδικεί και αναλαμβάνει εργασιακές προκλήσεις, χωρίς να φοβάται την αποτυχία.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Στις περιπτώσεις, όπου υπάρχει καλή επικοινωνία μεταξύ γονέων και παιδιού, επιτυγχάνεται η κοινωνικότητα του ατόμου. Δεν δυσκολεύεται να έρχεται σε επαφή με άλλους, επιδιώκει και συνάπτει σταθερές σχέσεις και χαρακτηρίζεται από αυτοπεποίθηση. Αναλαμβάνει καθήκοντα, ελέγχει καταστάσεις και υποστηρίζει την γνώμη του, μη έχοντας όμως πλήρως ανεξαρτητοποιηθεί. Σε άλλες έρευνες διαπιστώθηκαν παρόμοια αποτελέσματα όσον αφορά την σημαντικότητα της επικοινωνίας στην αντίληψη θετικής σχέσης με τους γονείς (Lombardo & Kemper, 1992).

Η απομάκρυνση από τους γονείς μπορεί να οδηγήσει το παιδί σε μεγαλύτερη κοινωνική απομόνωση, σε ασταθείς διαπροσωπικές σχέσεις, βασιζόμενες στην καχυποψία, στην μηδαμινή έκφραση συναισθημάτων και στον φόβο επίκρισης. Επίσης, αδυνατεί να πειθαρχήσει τον εαυτό του, δεν διεκδικεί, αλλά παραδίνεται στις ανάγκες και επιθυμίες των άλλων. Παρόμοια αποτελέσματα κατέδειξαν, πως η αποξένωση συμβάλλει στις δυσκολίες προσαρμογής των νέων (O'Donnell, Schwab-Stone & Ruchkin, 2006).

Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τις αρχικές υποθέσεις, ότι η υποκλίμακα προσκόλλησης *Αποξένωση* επιδρά σε μεγαλύτερο βαθμό στα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, από ότι οι υποκλίμακες *Εμπιστοσύνη* και *Επικοινωνία*. Ομοίως, οι Ingram και Ritter (2000), υποστήριξαν πως η ανασφαλής προσκόλληση οδηγεί το άτομο να ανταποκρίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό σε αρνητικά ερεθίσματα.

Συμπερασματικά, τα ευρήματα μπορούν να εξηγηθούν λαμβάνοντας υπόψη την σημαντικότητα της ασφαλούς και στενής σχέσης και με τους δύο γονείς. Τα παιδιά που δημιουργούν στην παιδική ηλικία μια σταθερή συναισθηματική βάση, ανταποκρίνονται και προσαρμόζονται καλύτερα στις απαιτήσεις της κοινωνίας, αντιλαμβάνονται θετικότερα τα εξωτερικά ερεθίσματα και εξελίσσονται μετέπειτα σε πιο αυτόνομα και ολοκληρωμένα άτομα.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Διαστάσεις δεσμού (PBI) και υποκλίμακες προσκόλλησης (IPPA). Η τρίτη

υπόθεση της παρούσας έρευνας αφορούσε τη συσχέτιση των διαστάσεων δεσμού που μετράει το Όργανο Μέτρησης Γονεϊκής Προσκόλλησης (PBI), με τις υποκλίμακες προσκόλλησης του Ερωτηματολογίου Καταγραφής Γονεϊκής Προσκόλλησης (IPPA). Αναμενόταν, λαμβάνοντας υπόψη προηγούμενες έρευνες, να αποδειχθεί θετική σχέση μεταξύ των δύο ερωτηματολογίων που αξιολογούν την γονεϊκή σχέση.

Τα αποτελέσματα κατέδειξαν, πως η μητρική ή και η πατρική *φροντίδα* οδηγούν το παιδί να αισθάνεται *εμπιστοσύνη*, κατανόηση και σεβασμό απέναντι στους γονείς του. Επίσης, όσο περισσότερη στοργή δέχεται, τόσο αυξάνεται η *επικοινωνία* και επαφή του παιδιού με τους γονείς του, ενώ μειώνεται η διαπροσωπική απομόνωση που βιώνει.

Αντιθέτως, όταν το παιδί βιώνει μητρική ή και πατρική *υπερπροστασία*, υπάρχει δηλαδή συνεχής έλεγχος, μειώνεται η *εμπιστοσύνη*, κατανόηση και *επικοινωνία* με τους γονείς, και αυξάνεται η *αποξένωση*, η απομάκρυνση.

Τα συγκεκριμένα ευρήματα υποστηρίζονται από τις μέχρι τώρα υπάρχουσες έρευνες (Croysdale & Burkhard, 2008. Gullone & Robinson, 2005), υπογραμμίζοντας την χρησιμότητα των δύο εργαλείων στην αξιολόγηση του γονεϊκού δεσμού, αλλά και την αλληλεπίδραση των διαφόρων παραγόντων (*φροντίδα*, *εμπιστοσύνη*, *επικοινωνία*, *προστασία*, *αποξένωση*) που ενυπάρχουν στη σχέση παιδιού-γονέων.

Συμβολή της παρούσας έρευνας. Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να συνδέσει τον γονεϊκό δεσμό με τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα. Παρέχει εμπειρική υποστήριξη σχετικά με τον ρόλο του μητρικού και πατρικού δεσμού σε μια βασική αναπτυξιακή περίοδο των παιδιών (*προεφηβεία* και *εφηβεία*).

Παράλληλα, επισημαίνει, πως είναι πιθανό ήδη από πολύ μικρή ηλικία να ενυπάρχουν γνωστικά σχήματα, τα οποία διαμορφώνονται βάση του δεσμού που αναπτύσσεται με τους γονείς. Η αναγνώριση και γνώση του είδους του γονεϊκού δεσμού αποδεικνύεται

καθοριστικής σημασίας για τις μετέπειτα διαμεσολαβήσεις.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Σαφώς, τα αποτελέσματα μπορούν να φανούν χρήσιμα και στην δημιουργία κατάλληλων προγραμμάτων πρόληψης και εκπαίδευσης, τόσο για τους γονείς, όσο και για τους εκπαιδευτικούς, όσον αφορά τον χειρισμό των παιδιών και τον τρόπο συμπεριφοράς απέναντί τους (π.χ. σχολές γονέων και εκπαιδευτικών). Επιπροσθέτως, συμβάλλουν στην σωστή διαμόρφωση παρεμβάσεων και στην έγκαιρη υλοποίησή τους, ώστε να αποφευχθεί στο βαθμό που καθίσταται δυνατό η οριστικοποίηση των δυσλειτουργικών σχημάτων. Συνεπώς, ο ρόλος των γονέων πρωταρχικά και έπειτα των εκπαιδευτικών, κρίνεται καθοριστικός στην εξέλιξη της προσωπικότητας και ψυχικής σταθερότητας του παιδιού. Συγχρόνως, η ανάγκη μιας ολοκληρωμένης και σταθερής σχέσης γονέα-παιδιού θεωρείται επιτακτική.

Ταυτόχρονα, η παρούσα έρευνα συντελεί στην διευκόλυνση τόσο των εκπαιδευτικών, όσο και άλλων ειδικών, στη εύρεση κατάλληλων στρατηγικών αντιμετώπισης των δυσλειτουργικών σχημάτων. Προτεινόμενες στρατηγικές αποτελούν η συμβουλευτική γονέων, η ατομική ή οικογενειακή ψυχοθεραπεία, η θεραπεία σχημάτων και οι τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων.

Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της έρευνας πρέπει να επισημανθούν και οι περιορισμοί που υπήρξαν. Αρχικά, τα δεδομένα για την γονεϊκή σχέση λήφθηκαν μόνο από τα παιδιά, γεγονός που θέτει θέματα υποκειμενικότητας. Το δείγμα, αν και αριθμητικά θεωρείται ικανοποιητικό, ωστόσο περιορίζεται λόγω των συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών. Επίσης, δεν διερευνήθηκαν κάποιοι ακόμη παράγοντες, οι οποίοι θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εμφάνιση δυσλειτουργικών σχημάτων, όπως το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο, ένα διαζύγιο των γονέων, μια απώλεια, η ύπαρξη τρίτου προσώπου στην ανατροφή του παιδιού, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (σχολείο, εξωσχολικές ομάδες). Ομοίως, πρέπει να εξακριβωθεί αν τελικά τα σχήματα που ενυπάρχουν στην παιδική ηλικία είναι όντως δυσλειτουργικά. Επιπλέον έρευνες απαιτούνται για να επικυρώσουν τα

αποτελέσματα και για να καταστεί δυνατή η γενίκευση.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Περαιτέρω έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στην επιρροή του γονεϊκού δεσμού και των συνακόλουθων δυσλειτουργικών σχημάτων στο είδος σχέσης που αναπτύσσεται με συνομηλίκους. Ακόμη, θα ήταν ενδιαφέρον να υπάρξουν διαχρονικοί σχεδιασμοί στην έρευνα των αλληλεπιδραστικών παραγόντων που καθορίζουν τον γονεϊκό δεσμό, αλλά και την εμφάνιση δυσλειτουργικών σχημάτων, που επηρεάζουν την συμπεριφορά των ατόμων στις μετέπειτα σχέσεις της ενήλικης ζωής.

Συμπερασματικά, οι ενδείξεις που προκύπτουν από την συγκεκριμένη έρευνα τονίζουν την σημαντικότητα των πρωταρχικών διαπροσωπικών σχέσεων στην ψυχική ανάπτυξη και προσαρμογή του ατόμου. Ειδικότερα, ο δεσμός μεταξύ γονέων και παιδιών, μπορεί να αποτελέσει βασική πηγή δημιουργίας ψυχοπαθολογίας.

Βιβλιογραφία

- Αβαγιανού, Π.Α. (2003). *Η σχέση του δεσμού παιδιού-γονέων με την κατάθλιψη και ο ρόλος της προσωπικότητας ως ενδιάμεσος παράγοντας* (Αδημοσίευτη Διδακτορική διατριβή). Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Avagianou, P.A., & Zafiropoulou, M. (2008). Parental bonding and depression: Personality as a mediating factor. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20(3), 261-269.
- Ainsworth, M.D.S. (1982). Attachment: Retrospect and prospect. In C.M. Parkes & J. Stevenson-Hinde (Eds), *The place of attachment in human behavior* (pp.3-30). New York: Basic Books.
- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Allen, J. P., McElhane, K. B., Land, D. J., Kuperminc, G. P., Moore, C. W., & O'Beirne-Kelly, H. (2003). A secure base in adolescence: Markers of attachment security in the mother-adolescent relationship. *Child Development*, 74, 292-307.
- Armsden, G.C., & Greenberg, M.T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: individual differences and their relationships to psychological well-being in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-454.
- Armsden, G.C., McCauley, E., Greenberg, M.T., Burke, P., & Mitchell, J. (1991). Parent and peer attachment in early adolescence depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 18, 683-692.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Baltes, M. M., & Silverberg, S. B. (1994). The dynamics between dependency and autonomy: Illustrations across the life span. In D. L. Featherman, R. M. Lerner, M. Perlmutter (Eds.), *Life-span development and behavior* (Vol. 12, pp. 41–90). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Beck, A. T. (1964). Thinking and depression: 2. Theory and therapy. *Archives of General Psychiatry, 10*, 561–571.
- Beck, A. T. (1987). Cognitive models of depression. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 1*, 5–37.
- Beck, A. T., & Freeman, A. (1990). *Cognitive Therapy for Personality Disorders*. New York: Guilford.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, vol 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, Vol. 2: Separation*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1975). *Bindung. Eine Analyse der Mutter – Kind – Beziehung*. München: Kindler.
- Bowlby, J. (1979). *Das Glück und die Trauer. Herstellung und Lösung affektiver Bindungen*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Bretherton, I. (1992). Attachment and Bonding. In V.B. Van Hasselt and M. Hersen, *Handbook of Social Development: A Lifespan Perspective* (pp. 133-155). New York: Plenum Press.
- Bretherton, I. (1994). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. In R. Park, J. Ornstein, Reiser J. & C. Zahn-Waxler (Eds), *A century of developmental psychology* (pp. 431–471). New York: American Psychological Association.
- Bretherton, I., & Munholland, K. A. (1999). Internal working models in attachment: A construct revisited. In J. Cassidy and P. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment: Theory, research and clinical application* (pp. 89-111). New York: Guilford.
- Brody, S. (1982). The concepts of attachment and bonding. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 29, 815-829.
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K.A., & Carrano, J. (2006). The Father-Child Relationship, Parenting Styles, and Adolescent Risk Behavior in Intact Families. *Journal of Family Issues*, 27(6), 850-881.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Canetti, L., Bachar, E., & Galili-Weisstub, E. (1997). Parental Bonding and mental health in adolescence. *Adolescence*, 32, 381-394.
- Cassidy, J. (2001). Truth, lies, and intimacy: An attachment perspective. *Attachment and Human Development*, 3(2), 121–155.
- Cicchetti, D., & Barnett, D. (1991). Attachment organization in maltreated preschoolers. *Development and Psychopathology*, 3, 397-411.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Croysdale, A., & Burkhard, B. (2008). *Comparison of attachment measures among juvenile sex offenders*. Poster session presented at the annual meeting of the American Psychological Association. Boston, MA.
- Doherty, W. J., & Beaton, J. M. (2004). Mothers and fathers parenting together. In A. L. Vangelisti (Ed.), *Handbook of family communication* (pp. 269-286). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gullone, E., & Robinson K. (2005). The Inventory of Parent and Peer Attachment-Revised (IPPA-R) for Children: A Psychometric Investigation. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 12*, 67-79.
- Harlow, H.F. (1958). The nature of love. *American Psychologist, 13*, 673-686.
- Hoffart, A., Sexton, H., Hedley, L.M., Wang, C.E., Holthe, H., Haugum, J.A., Nordahl, H.M., Hoviad, O.J. & Holte, A. (2005). The structure of maladaptive schema: a confirmatory factor analysis and a psychometric evaluation of factor-derived scale. *Cognitive Therapy and Research, 29*, 627-644.
- Hughes, D.H. (2010). Attachment and Bonding. In I.B. Weiner and W.E. Craighead, *The Corsini Encyclopedia of Psycholog*. Wiley. Retrieved Juny 5, 2012 from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9780470479216.corpsy0091/references>
- Ingram, R.E., & Ritter, J. (2000). Vulnerability to depression: Cognitive reactivity and parental bonding in high-risk individuals. *Journal of Abnormal Psychology, 101*, 165-173.
- Jacob, G., & Arnitz, A. (2011). *Schematherapie in der Praxis*. Weinheim: Beltz
- Kagan J., Reynick J.S., & Snidman N. (1988). Biological bases of childhood shyness. *Science, 240*, 167-171.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Klaus, M.H., & Kennell, J.H. (1976). *Maternal-infant bonding*. St. Louis: C.V. Mosby
- Λεονταρή, Α. (2000). Η θεωρία της προσκόλλησης και ο ρόλος της στη μελέτη της ανθρώπινης ανάπτυξης. *Ψυχολογία*, 7(1), 63-87.
- Leaper, C. (2000). Gender, affiliation, assertion, and the interactive context of parent-child play. *Developmental Psychology*, 36, 381-393.
- Leung, N., Thomas, G., & Waller, G. (2000). The relationship between parental bonding and core beliefs in anorexic and bulimic women. *British Journal of Clinical Psychology*, 39, 205–213.
- Lerner, R.M., & Steinberg, L.D. (2004). *Handbook of adolescent psychology*. (2nd ed.). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lieberman, M., Doyle, A., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70, 202-213.
- Lombardo, J.P., & Kemper, T.R. (1992). Sex role and parental behaviors. *Journal of Genetic Psychology*, 153, 103-113.
- Lorenz, K. (1950). Ganzheit und Teil in der tierischen und menschlichen Gesellschaft. *Studium Generale* 3, 455-499.
- MacDonald, K., & Parke, R. (1984). Bridging the gap: Parent-child play interaction and peer interactive competence. *Child Development*, 55, 1265–1277.
- Main, M. (1991). Metacognitive knowledge, metacognitive monitoring and singular (coherent) vs. multiple (incoherent) model of attachment. In C.M Parkes, J.S. Hinde and P. Marris (Eds.), *Attachment Across the Life Cycle* (pp. 127-159). London: Tavistock/Routledge.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganised during the Ainsworth strange situation. In M.T. Greenberg, D. Cicchetti & E.M. Cummings (Eds), *Attachment in the pre-school years. Theory, research, and intervention* (pp. 121-160). Chicago: University of Chicago Press.
- Main, M., & Wesron, D. (1981). Quality of attachment to mother and father: Related to conflict and the readiness for establishing new relationships. *Child Development*, 52, 932-940.
- Mason, O., Platts, H., & Tyson, M. (2005). Early maladaptive schemas and adult attachment in a UK clinical population. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research, and Practice*, 78, 549–564.
- Montada, L. (1995). Fragen, Konzepte, Perspektiven. In Oerter, R. und Montada, L. (Hrsg.), *Entwicklungspsychologie- Ein Lehrbuch* (S. 1024-1036). Weinheim: Psychologie Verlags Union.
- Murray, L. K. (2003). *Do schemas mediate the relationship between parental bonding and psychopathology in adulthood?* Unpublished doctoral thesis. University of Edinburgh, Edinburgh, Scotland.
- O' Donnell, D.A., Schwab-Stone, M.E., & Ruchkin, V. (2006). The mediating role of alienation in the development of youth exposed to community violence. *Development and Psychopathology*, 18(1), 140-146.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Paterson, J. E., Field, J., & Pryor, J. (1994). Adolescents' perceptions of their attachment relationships with their mothers, father, and friends. *Journal of Youth and Adolescence*, 23, 579-600.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L.B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Parkes, C. M., Hinde, J. S., & Marris, P. (1991). *Attachment Across the Life Cycle*. London: Routledge.
- Pietromonaco, P.R., & Feldman Barrett, L. (2000). The internal working models concept: What do we really know about the self in relation to others? *Review of General Psychology*, 4, 155-175.
- Phares, V., & Compas, B.E. (1992). The role of fathers in child and adolescent psychopathology: Make room for daddy. *Psychological Bulletin*, 111(3), 387-412.
- Ρούση - Βέργου, Χ., & Ζαφειροπούλου, Μ. (υπό έκδοση). Η διερεύνηση και η σύνδεση των σκέψεων των παιδιών με τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά τους: τα αποτελέσματα μιας πιλοτικής έρευνας. Στο Μ. Ζαφειροπούλου, (Επιμ. Έκδ.), Π. Αβαγιαννού, Φ. Γκαραγκούνη, & Χ. Ρούση – Βέργου, (Συνεπιμ. Έκδ.). *Γνωσιακές Συμπεριφοριστικές Προσεγγίσεις σε Παιδιά και Εφήβους*. Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς (σελ. υπό έκδοση).
- Rauh, H. (1995). Frühe Kindheit. In R.Oerter & L.Montada (Hrsg.), *Entwicklungspsychologie- Ein Lehrbuch* (S.1-71). Weinheim: Psychologie Verlags Union.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Riso, L.P., Froman, S.E., Raouf, M., Gable, P., Maddux, R.E., Turini-Santorelli, N.,Penna, S., Blandino, J.A., Jabobs, C.H., & Cherry, M. (2006). The long-term stability of early maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 30 (4), 515-529.
- Shah, R., & Waller, G. (2000). Parental style and vulnerability to depression: The role of core beliefs. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 188(1), 19–25.
- Shorey, R.C., Anderson, S.E., & Stuart, G.L. (2012). Gender differences in early maladaptive schemas in a treatment-seeking sample of alcohol dependent adults. *Substance Use & Misuse*, 47(1), 108-116.
- Solomon, J., & George, C. (1999). The measurement of attachment security in infancy and childhood. In J. Cassidy & P.D. Shaver (Eds). *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Implications* (pp. 287-316). The Guilford Press.
- Storch, M. (1994). Das Eltern-Kind-Verhältnis im Jugendalter: eine empirische Längsschnittstudie. Weinheim, München: Juventa.
- Spitz, R.A. (1996). *Vom Säugling zum Kleinkind. Naturgeschichte der Mutter-Kind-Beziehungen im ersten Lebensjahr*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Stallard, P. (2007). Early maladaptive schemas in children: Stability and differences between a Community and a Clinic referred sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 14, 10-18.
- Stallard, P., & Rayner, R. (2005). The development and preliminary evaluation of a Schema Questionnaire for children (SQC). *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 15(3), 252-272.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

- Theiler, S. (2005). *The efficacy of Early Childhood Memories as Indicators of Current Maladaptive Schemas and Psychological Health*. (Doctoral Thesis). Swinburne University of Technology, School of Social and Behavioral Sciences. Hawthorn, Victoria: Australia.
- Turner, H. M., Rose, K. S., & Cooper, M. J. (2005). Parental bonding and eating disorder symptoms in adolescents: The mediating role of core beliefs. *Eating Behaviors*, 6(2), 113–118.
- Wartner, U. G., Grossmann, K., Fremmer-Bombik, E., & Suess, G. (1994). Attachment patterns at age six in south Germany: Predictability from infancy and implications for preschool behavior. *Child Development*, 65, 1014-1027.
- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albershein, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, 71, 684-689.
- Williams, S. K., & Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: Examining father's influence. *Journal of Early Adolescence*, 25, 168-196.
- Wittorf, A. (2006). Schematherapie nach Jeffrey E. Young. In A.Batra, R.Wassmann, & G.Buchkremer (Hrg). *Verhaltenstherapie. Grundlagen-Methoden-Anwendungsgebiete* (S. 387-391). Stuttgart: Georg Thieme.
- Young, J. E. (1990). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: a schema-focused approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Exchange.
- Young, J.E., & Brown, G. (1990). *Young Schema Questionnaire*. Νέα Υόρκη: Cognitive Therapy Center of New York.

Η σύνδεση του Γονεϊκού Δεσμού με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα

Young, J.E., Klosko, J.S., & Weishaar, M.E. (2010). *Θεραπεία Σχημάτων. Ένας οδηγός για τον θεραπευτή*. Αθήνα: Πατάκη.

Ζαφειροπούλου, Μ. (2006). (επιστημονική επιμέλεια) *Σκέφτομαι Σωστά – Νιώθω Καλά. Ένα εγχειρίδιο γνωσιακής-συμπεριφοριστικής θεραπείας για παιδιά και νέους*. Αθήνα: τυπωθήτω- Γ. Δαρδανός.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000112261